

SO YUT

aylık edebiyat dergisi

102
TÜSTAV

melih cevdet anday / behçet necatigil
metin eloğlu / sait maden / halil ibrahim bahar
yılmaz gruda / berin taşan / ali yüce / salâh birsel / yıldız incesu
muzaffer buyrukçu / selim ileri / gürkal aylan / ilhan usmanbaş
evin ilyasoğlu / tuncer uçarol / hüseyin peker
ismet tokgöz / sylvia plath / şavkar altinel

NİSAN 1977

10 lira

SOYUT
AYLIK EDEBİYAT DERGİSİ

●
SAYI 102
NİSAN 1977

Sahibi ve sorumlu yönetmeni :
Halil İbrahim Bahar

●
Sayısı 10, altı aylığı 60, yıllığı 120 lira
Yabancı ülkelere 250 lira

●
Dizgi - Baskı :
Met/Er matbaası, Te: 28 28 90

●
Yazışma ve havale :

Halil İ. Bahar
Mithatpaşa cad. 19/3
Beyazıt - İstanbul

SO YUT

SAYI : 102 / NİSAN 1977

ELLER KOLLAR

•

MELİH CEVDET ANDAY

Hani Cahit Sıtkı Tarancı
Derd ki, «Nerde hareket ben orda,»
Supervielle de öldü, unutamadı,
Aklı hep elinde kolunda.

Der ki, bir ölüyü konuşurarak,
Gençliğimde yazdığım şîir:
«Başımı kaşımak, çiçek koparmak,
El sıkıkmak istiyorum arada bir»

Hafiftir düşün, uçup gidebilir
Bir koku ağırlığı kadar,
Yanlarımda ellerim kollarım var
De ki, onlar bana yetişir.

ÜÇ ŞİİR

BEHÇET NECATİGİL

KÜÇÜK ZAMAN SÖZLÜĞÜ

Akar altın oluğundan
Zaman dur!
Durmasın durduğunda
Zor olur.

Küçümser bulutları gökdelen,
Sığınmış toprağa gecekondü
Hepsi kuyu
Zaman doldurulur.

Beklenir balıklar uzunca oltaya
Bakarsın başa vurur
Çekilmez, geçilmez bir dere
Köpürgen durulur.

Boşluklar, yokluklar bırakır
Sepetlere, sallara salarlar
Kapatırlar üstüne taşları
Her zaman hep bu mudur?

ŞİMENDİFER

Ağır hastalara ayna tuttunuz mu
Ölgün buğusu bir soluğun
Gitmek rahat görünse
Eski güzellikleri.

Çöktüler neden ayna
Söyler yitik buldunuz mu
Gösterilse sarkıttıkları anda
Gözlerinde eski fer.

Belki duyulmaz bile
Bir teşekkür sözcüğü
Korkunç gürültülerle
Geçer gider şimendifer.

PERGEL

Bilmeden tegetlerde
Uzadı
Beri gel pergel
Çiz dar dairemi!

Gözlerim cahil
Ötelere kaydı
Döndükçe tekerler
Durdur!

Örsler çekici
Uzaklara çekti
Dövüldüm
Çiz dar dairemi!

KAYGANA

METİN ELOĞLU

Kaçtır söylüyorum sana,
Bu basamak kayıcı..
İlkel yumağın fitilli ucu,
Tana geceler püskürttü yinel

Eli/kulağında bir deprem,
Horozlanır buğusu..
O saydam gergefin hanımığnesi,
Belki bir kavram.

Sıkı tutunsana!

ORMANDA

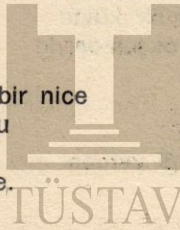
SAİT MADEN

Birdenbire duydum ilkyazı
yanağımda kaçamak bir öpüş gibi
insan ayağının bilmediği bir kuytu
loş ormanda yağmurun okşamasiyla
yelin ninnisiyle büyümüş
körpe tenli ilkyazı
kışın kaba kalın kürkünü
incecik bir dikenin deldiği yerden
fışkıran gülümseyişi
bu nisan öğlesinde
sessizce.

Birdenbire sezdim o burcu
burcu kokan varlığını
ve göz göze geldik bir an
yavru bir gelinkuşu
gibi evecen
işkilli
kaçmak üzereyken ardına akkavakların
saydam uzun etekleriyle
ve parlarken ikidebir
ayakbilekleri loş yeşillikte
sedef beyazı.

Üzerinde boz fidanların
yosun yüklü kabuklarda alı al
yandı söndü
düşürdüğü utanç gelincikleri
yanaklarından
ışıldadı gölgeliklerde
saçının birkaç teli
ve sezilmez bir ıtır
sezilmez bir çiçektozu bulutu
dalgalandı havada yer yer
esritici bir tütsü gibi.

Ağaç diplerinde
sessizlik
bir sürü tavşan halinde
gözetliyordu bizi
ufacık
ürkek
beyaz
ve gözkapakları yumuk bir nice
mavi tomurcuğun uykusu
yüzüyordu mırıltılarla
ormanın mor derinliğinde.

Çılgın uzuyordu filizler
fişkınlar yarıyordu boşluğu
onun kokusuna doğru her atılıştaki
ürpertili yapracıklar körpe kirpikler
pınal salkımları
su petekleri
akıyordu parıltılı bir düş seliyle
onun adımlarına doğru
deliyordu kökler sert toprağı yavaşça
ve sivrice kılıçlar olup
onun ayak bastığı yerde.

Neydi hep o duyulur gibi
duyulmaz gibi ses derinlerden
ta
derinlerden

kaval mı çalıyordu görülmez biri
ararlarken göz göz büyüyüp
yanılan çenetler uç veren saplar
kuru çotuklardan fırlamış binlerce sürgün
sarmaşan dikensiler sımsıkı
özsu keseleri gergin ülgerler
ses gelen yeri?

Birdenbire sezdim önümde
geçen ışıltıyı
parlayan yüzü
göz göze geldik bir an
büyülenmiş tutulmuş gibi
ve kalakaldık
olduğumuz yerde bitkin
gözetlerken bizi
ufacık ürkek beyaz
bir sürü tavşan halinde
ağaç diplerinde sessizlik.

Ve yumuşak yaygısında çam iğnelerinin
öldük
usulca kapanan bir düşünceceği gibi
el ele yanak yanağa
aranırken üstümüzde gizli parmaklar
durmuş yüreklerimizi
ve rüzgârda saçımız bir çözülür bir bağlanırken
birbirine gün boyu
kaldı belki silik bir anı
ezilmiş bir ot kokusu belli belirsiz
yaşamızdan.

ŞİİRLER

●
HALİL İBRAHİM BAHAR

KALINTI

hâlâ duruyor masamın üstünde
ne güzel bir kahverengi
birlikte toplamıştık geçen güz
kuru meşe yaprakları
başdönmesiyle aşkın
yitip gittiğimiz dağyollarında

bir simgedir meşe yaprağı
belirler dayanıklı bir şeyi
gövdesi koştığı ağacın
sağlam tabut yapılır tahtasından
o sevişmeler uzakta kalınca
koşturur burada çağrışım zinciri

bana şimdi bir kibrit gerek
bu yaprakları yakıp
dumanını koklamak için
senin parmaklarından sinmiş kokunun
sonra insanın unutuşun kalın perdesi
anılarımız üstüne acımasız

TESTERE

aramızda hiç birşey geçmemişti
aslında herkes gibi bir ölüydü
ne zararı dokunurdu kimseye
ne de en küçük bir yararı
bu soğumuş katılaştırmış varlık
kalktı doğrudu bir gerindi yerinde
kapalı gözlerle çevreye baktı
biçti gövdemi anlaşılmasın
öfkесinin hızıyla tahtalayarak
ikimize bir tabut yapmak için

YONTU

çizilmiş bir yaprak
belli kopalmış nisan takviminden
gerilmiş duruyor
renkli bir gökkuşağı
gri bulutlar ardında gizli bir güneş
akıyor bir aralıktan yeryüzüne
ilk aşk aynasından yansıyan bir ışıktır
sanırsın
az ötede saydam
parlak ince çubuklu bir yağmur çiti
bölmüş bizi iki ağaca
bir adım atsan
bir adım atabilsem
kollarıma düşeceksin yarı ölü
ama değil
artık iki yontuyuz
öyle kalacağız sonsuza dek
ayrı yazılmış iki roman sayfası gibi
rüzgâr nereye uçursa
taşın yazgısı değişmez
yoktur okuyucusu

KAPANIŞ

kıyılar ıssızdı yürüyüşler uzun
havada yelkovan kuşları
süzülen bal tadı dalgaları bir dansın
gün güneşliydi deniz sıcak
sonra
ince bir çalı parçasıyla
kumlara yazdığımız aşk yazılarını
sildi süpürdü sert poyraz
suyun tuzu yaz bitmeden

peki öyleyse hangi rüzgâr götürdü
öpüşmelerimizin anısını
belleğimizin dirilliğinden
gece fısıldaşmalarımızın ışığını kim söndürdü
ki ben karanlıkta oturuyorum
dalgasız bir anı yoksunu köpüksüz
düşünemiyorum hiç birşey
artık
kapandı şiire giden yol
bir sonbahar
hüznü yaşıyorum
kalemsiz kâğıtsız

BALE

alnında inci çiçekleri
soğuk soğuk terliyor orman
patladı patlayacak bir kasırganın
kuşları için bu havada
savaşa gidiyor bir tabur asker
gençler partal giysili
yüzlerinde gönüllü çizgiler
sıcak bir üflemeyle şişirilmiş
dantelli etekleri havalanıyor
yeniyetme kızların
bir bale öncesindeki gibi

sessiz adımlarla
yolboyu devinip duruyorlar
kimsenin aldıracağı yok
bunlara benden başka
acısına tütün külü bastırdım
yeni çıktım anlamsız bir savaştan
kimi yaralarım kanıyor
karanlığa karışmak için
aysız yıldızsız bir
geceyi bekliyorum

KUYUMCULAR

YILMAZ GRUDA

ATİLLÂ İLHAN

ve girilir cümle kapısından çürümelerin
görüntüler lenfatik
bir zincirlemeler
geriye dönüşler ile.

Geriyeye dönüşler kalır hep
—kısa kesmeler ile:

bu çıplak et-çelik karkası,
woolmark dokusu ferâceler—

Ki bir başka idi sultanahmet'te ferâceler
ilk ve son kez şah idi kadın '15 te
('77 de consummatum est)

Bu mu olmalı idi Ferdâ
Fikret'i eskitmiyecek idi ise ferdâ
—Fikret'in büyüklüğü ayrı—
niye

indi

idi

«kürt-mustafa sehbâlarından
boyunlarında ipleri
kimi râ bıyıklı»
kimi elif çekmiş
o kırbaç misillü adamlar.

kasarak ölüme istanbul'u
mim-mim'de görünürler bir ara
Anadolu'da kesin,
Alıp abdestlerini kan göllerinden
düvel-i muazzama'nın
leşine
basarak
Halk olarak yürürler...
... varırlar

ferdâsına Fikret'in - heyhât
derken 3 roman ile 1000 beyite yazılırlar.

Kararma ile geçeriz miyop gözlerine Abbas'ın
miyop gözlerinde
yıldızlar
kırılır—
demek ki ağlamasa da
bedbin ve tâ.

Miyop gözlerinde bir hafakandır şimdi paris
bir yalnızlığı divan tutunur
koptuğu toplumdan
—ki bir kaçağı dizeler aruzu tuz
o fasıllar ile dem çeken tarihî kesitte—
kendi âteşli ile bir zâviye örer
—birazı komitacı: ittihâd ü tarakkıy'den
birazı Mustafa Kâmal: '923 Ankara—
yanar-durur

yeniden yanar
kül savurup
bir yeni tefsir artık sarı defterlerde
kalabalıklara eş kesiminin rağmına
ölümüne anka ve münfek
(açalım: ayrılmış)
hükmederek nefsi-cânına
kiyâmı sermaye gibi biriktirip
nereye gitse
dehşetli bir depremi bekler iken - heyhât
gitmez ki

o nihâvent bâğçelere bakarcasına
bakar paslı kahrına divârdaki tûfengin

Evcil bir efsânedir şimdi komitacılık
dönüşür şiirden al yakutlara
birazı kazbek riza ile çakışır
birazı hisarlı ifakat hanım
ceridelerde bir anka

kıpırdanışı
ve anlaşılmaz bir derd ile
kendine mecbur.

—ölmese idim anlar idim belki—
benim hiç bir zaman anlıyamadığım
Müçtehit.

Ve elektriği etinde/duyan.

KİTABIM, GAZETEM, BİR TÜKENMEZ KALEM

BERİN TAŞAN

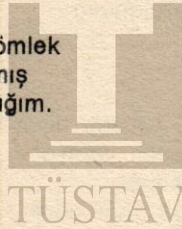
Sırtımda incecik bir gömlek
Evimin balkonundayım çok şükür.
Denizden yeni çıktım, durulandım
Kitabım, gazetem
Bir bardak çay
Bir tükenmez kalem.
Oğlum büyüsedeyelinden tutsam diyordum
Şimdi ben yazarken o resim yapıyor
Körfezi hoyamadan bırakmış
Nasıl maviye boyasın göz göre göre
Bulanık, yosunlu, çamurlu bir su
Ay düşüyor üstüne
Bir imbat kalmış vefalı
Sözünde duruyor her akşam üstü
İyi insanların yüzü suyu hürmetine
Yüzüme değince elleri
Oğlumu alıp çıkıyorum.

Kendim dikmiş gibi sevindim
Dranas'ta çamları görünce
Soğukluk'tan bir su akıyor
Otobüsü durdurup indim
Aradan kaç ay geçti unuttum
Yüzümü silmedim, yaşı duruyor.
Hiç konuşmayan insanları
Davulla zurnayla gördüm

Kıbrıs'a çıktığımız gün
Kamyonlar üstünde oyun oynarken
İnebolu'nun sokaklarında
Birde 1920 lerde coşmuşlar böyle
Anadolu'ya silah kaçıırken
Yaşlı ihtiyarlar anlatıyor
Bir fotoğrafını çekemedim yanarım
Hazır ol emrini alanların
Yazıdan, tarladan koşup
Şubeye teslim olmak için
Yoldan kamyon çevirenlerin.

Bir de Ecevit'i gördüm güvencinlerle
Azdavay'ın on evlik bir dağ köyünde
Kimsesiz, dilsiz, fakir bir yurttaş
Nereden bulmuşta asmış
Evinin en güzel yerine.

Sırtımda incecik bir gömlek
Sulara, çamlara karışmış
Ne dersen onu yazacağım.

TUH SANA

ALİ YÜCE

Yahu demokrasi efendi
Yıllardır düşünür dururum
Sözlüklere bakarım hep
Boyuna koşarım sağa sola
Ararım sorarım bulamam
Bir de sana sorayım dedim
Yahu demokrasi efendi
Senin başka adın yok mu
Bir genci daha vurdular bugün
Sokağın ortasında

İşte bu gecemiz
Bu da gündüzümüz bizim
Aha bu da bir odaya kapanıp
Kullandığımız kaçak özgürlük
Dışlerimizle Söylediğimiz türkü
Üç genci daha vurdular işte
Günün ve baharın ortasında
Üç ana daha yoldu saçlarını
Belendiler çocuklarının kanına
Yahu devlet efendi
Başını çıkar da bir dışarı bak

Bir yanda haşlanmış patates gibi
Doğruyor evreni uygarlık
Yol yapıyor güneşten güneşe

Öte yanda ısıyor çocuklarımızı
Demir dişli bir karanlık
Işık gördüler diye düşlerinde
Kurşun bıçak ölüm işkence zindan
Beş genci daha kurşunladılar bugün
Sokaklar yollar yolaklar kan
Yahu sayın faşizm
Sen hiç mi başka bir şey bilmezsin
Tuh sana be

İSTANBUL'DAN ROMA'YA AYAKLA YOLCULUK

●

SALÂH BİRSEL

İ.S. 66 yılında Romalıların o ünlü zorbalarından Neron, ay adlarını değiştirip de Nisana kendi adını kondurmazdan önce Asya prokonsülü Vetüs'ü ortadan kaldırmayı aklına koyar. Bu, kendisini öldürmek üzere kurulmuş bir düzenin ortaya çıkmasıyla başlattığı cinayetler zincirinin bir halkasıdır.

Vetüs'ün suikastçilerle bir ilişkisi yoktur.

Ama onun, kızı Politta'nın, kaynanası Sextia'nın varlıkları Neron'a daha önce öldürttüğü Vetüs'ün damadını anımsatmaktadır. Prokonsül eskisi, kendisiyle bütün ailesinin yokedileceğini anlayınca kızını Neron'a yalvaryakar olmaya göndermeyi düşünür. Ne ki Politta, gözleri önünde doğranan kocası Rubellius Plautus'ün görüntüsünü hiçbir biçimde belleğinden çıkaramadığından bu öneriye yanaşmak istemez. Yalnız babasını da kıramadığından sonunda Neron'u görmeye evetlik göstererek Saray'ın yolunu tutar.

Biz nelerden açıyoruz, Politta'yı hiç Saray'a sokarlar mı? Zavallı kız günlerce Saray'ın önünde İmparatorun dışarı çıkmasını bekler. Onu gördüğü vakit de, bir suçsuzun sözlerine kulak vermesini, eskiden kendisiyle birlikte konsüllük yapan babasının bağışlanmasını, kadınlara özgü sızlanmalarla bağırarak dile getirir. Ey kadın, Neron'un taş parçası kalbini senin serzenişlerin, gözyaşların mı yumuşatacak? Hadi, daha çok oyalanma, babanın yanına dön de ona ölümden başka bir kurtuluş yolu olmadığını bildir.

Eyvah, işte Vetüs de elinde, avucunda ne kalmışsa, onları kölelerine dağıtıp kızı ve kaynanasıyla, o günlerin pek moda olan intihar biçimine uymaya hazırlanıyor. İşte o da oldu. Üçü de bileklerini keserek damarlarını boşaltmaya başladılar.

Burada dikkat etmeli: Üçü de hemen hemen ölümün eşiğine geldikleri vakit Baba, gözlerini kızının gözlerine dikecektir. Aynı şeyi Sextia da yapar. O da gözlerini torunundan ayırmaz. Pollitta ise hem babasının, hem de anneannesinin bakışlarını kendi bakışlarıyla kenetler. Böylece üç kurban, daha canlılıklarını yitirmeyen sevgilerini birbirlerine bir kez daha aktarmaya çalışırlar.

Doğrusu, onların sevgileri yanı sıra, odadaki eşyalar da bütün canları, bütün uslarıyla soluk alıp vermektedirler. Bu eşyalar yıllarca onların dünyasında yer almıştır. Onların ellerini, göğüslerini, yüzlerini, bedenlerinin herhangi bir parçasını yanlarında, yada derilerinin üstünde duyarak, kokularını taa içlerine çekerek yaşamışlardır. Onlar öldükten sonra da, bütün o eski anıların ortasında, kimi zaman bir ayak tıkırtısını, kimi zaman bağırtılı bir konuşmayı, kimi zaman bir giysi hışırtısını, kimi zaman bir öksürüğü, bir çıığı, bir gülücüğü, bir sevinci, bir gözyaşını anımsayarak yaşantılarını sürdüreceklerdir. Dahası, yalnız kendileri için yaşamakla da kalmıyacaklar, Vetus'ü, Vetus'ün damadını ve dostlarını, Sextia'yı, kocasının kanlı giysilerini son gününe değin saklayan Pollitta'yı, tarihçilerin lafını etmedikleri Pollitta'nın annesini de yaşatacaklardır.

Evler, eşyalar, sokaklar böyledir.

Biri gelip de onları darmadağın etmezse, eskiden kucaklarında yaşamış, şimdilerse ortalarda görünmeyen kişilerin yaşantılarını uzatmaktan bir an geri kalmazlar.

Haşim, 1932 yılında Frankfurt'ta Goethe'nin evini gezerken, Goethe ile ilgili anıların oradan oraya koşuştuklarını görerek şaşırmıştır. **Faust** yazarının 100 yıl önce içinde can verdiği oda ve yatak öylesine canlıdır ki Haşim, bir an Goethe'nin ölüsünün daha kaldırılmadığını bile sanmıştır.

Rumelihisarı'ndaki Aşyan'a gidenler de orada kadife yeleği, kadife gömleği, kadife takkesi, geniş göğsü, parlak siyah saçları ve açık alnıyla Fikret'in her an, bir yerlerden karşılına çıkacağı duygusuna kapılmış olabilirler. Kimbilir belki biri, ozanın eşi Fatma Nazime Hanımın gelip Fikret'i yemeğe çağıran sesini de duymuştur. Ama Fikret, o sıra resim yaptığından, yada bir şiire daldığından bu çağrıya pek aldırılmamış, «Benim işimin tadı yemekten de ileri» diyerek başını yine çalıştığı şeyin üzerine eğmiştir.

İnsan bu döl-döş dolu kuruntulara, düşlere elbet edebiyat denilen, çokların arkaya döndüğü o tutkuya kendini kaptırmakla erişebilir. Ama ben sizin usunuzu böyle düşüncelerle karıştırmak istemem. En iyisi, hazır buraya kadar gelmişken, hep birlikte Aşyan'a bir göz atalım. Ruşen Eşref, Fikret'in sağlığındaki evi en ince ayrıntılarına

değin anlatmıştır: Duvarlar çiçek bezekli, tavanlar hafifçe eğiktir. Sedef kakmalı, kadife döşeli sedir —Fikret'in kadifeye düşkünlüğünü görüyorsunuz— ile kanapeler XIX. yüzyıl sonunun İstanbul'unu verir. Fikret, **Servetifünun'u** yönettiği yıllarda, akşamları, bu minder üzerinde az-biraz kestirdikten sonra kalkar bütün gece derginin resimleri, düzeltmeleriyle uğraşır, şiir ve söyleşiler yazarmış.

Salonun ortasında ince bir seccade örtülü masada Japon işi yüksek bir lamba. Çevresinde donuk siyah tunçtan bir çember. Masanın üstünde, yer yer yosun tutmuş bir taş. Onun yanında yine tunçtan küçük bir heykelcik. Köşede abanoz renkli, sedef menevişli, bol yastıklı, büzme şallı bir taht ki buraya Fikret'ten başkası kurulamaz. Öteki odalar da buraya göre. O eski gümüş el aynaları, eski sırma ve ipek işlemeli yastıklar, abani kumaştan perdeler, eski divitler, kalemdanlar, rahleler, arabesk sandalyeler, elyazması kitaplar dört bir yanı kaplamış.

Fikret Aşıyan'ın her köşesine ayrı bir ad da takmış. Dış kapının sahanlığı altına düşen sarmaşıklara bürülü, eğri taşlı bodrum penceresinin adı: Sokrat'ın Penceresi. Bahçede Boğaziçi'ne bakan kayalar içine oyulmuş sedirlerin yanı başındaki üç selviye de Tiziano ile Raffaello'nun tablolarına anıştırma yapılarak «Üç Güzeller» denilmiş.

Gelin görün ki, Fikret'in ölümünden, Aşıyan'ın müze olmasına kadar geçen otuz yıl içinde çok şey değişmiştir. Ozanın kitaplığı bile orada değildir artık. Fatma Nazime Hanım onları Galatasaray Lisesine armağan etmiştir.

Reşat Ekrem Koçu'nun demesine göre eskiden yemek salonu olarak kullanılan evin bodrum katına da 1947 yılında Abdülhak Hamit taşınmıştır. Hamit burada, eşlerinin, çocuklarının, dostlarının ve Servetifünun'uların fotoğrafleri arasında ölümünü unutturmaya çalışır. Anadan doğma ozanımızın, Londra'da iken üstünde çağşaklı günler geçirdiği, çiçekli İtalyan kadifesi iki koltukla bir kanape de burada hazırolda beklemektedir. Bunların tümünü Lüsyen Hanım armağan etmiştir. Bu armağanlar arasında Abdülhak Hamit'in tüm kitaplarının karalamaları ile lacivert giysisine de rastlanabilir. Giysinin üst cebinden beyaz bir keten mendil sarkmaktadır. Alt ceplerden birine de beyaz eldivenler sokuşturulmuştur. Ozanın fesi, nişanları, kılıcı ve bâlâ üniforması da buradadır. Bunlara az çok ters düşen kadife yakalı palto, rujan iskarpinler, silindir şapka ve Hamit'in kaç çağ eskittiğini belirtmek için buraya getirilmiştir.

Yazımızın bu noktasına ulaştığımız göre, şimdiler Fikret Müze-

sine ayrılan üst katların da Ruşen Aşref'in anlattığı o eski Aşıyan'a yabancı düştüğünü söyleyebiliriz. Reşat Ekrem Koçu 1947 yılında daha Müzey'e ilk gelişinde, Fikret'in karyolasının kendi karyolası olmadığını çakmıştır. Fikret'i ölüm döşeğinde gösteren ve karyolanın baş ucundaki duvarda asılı duran resim açıkça göstermektedir ki ozanımızın içinde öldüğü yada sonradan getirilip üstüne yatırıldığı o oymalı ceviz karyola bu değildir. Müzeyi düzenleyenler, Fikret'in havası ateşlemek için onu getirip buraya oturtmuşlardır. Buna karşılık, Fikret'in yazı masasıyla koltuğu kendisindedir. Gerçi bunlar da bir vakitler Edebiyat Fakültesine armağan edilmiştir ama Müze kurulurken, Fikret'in arkadaşlarından birinin anımsamasıyla, Fakülte ambarına atılmış olan kanape ve koltuklar oradan çıkartılarak Müzey'e alınmıştır.

Burada konumuzu biraz yana kaydırmakta yarar vardır.

Yoksa bütün yazarları kırarız.

Çünkü romancıların, öykücülerin, denemecilerin, ozanların, işi de budur: ölümsüzleştirmek. Bunun için de evleri, sokakları, meydanları, köprüleri vede insanları boyuna kucaklarına alırlar. Yada Orhan Veli'nin Dalgacı Mahmut'u gibi her gün, alar sabah, gökyüzünü boyarlar.

Ressamlar da yapar bunu. Ama o yana da yelken açacak olursak, ipin ucunu kaçıırız. Biz bugün ozanlar üzerinde duracağız. İlk konuğumuz: Necatigil.

Necatigil'in Beşiktaş'taki Barbaros Meydanı'nı anlatan iki şiiri, şimdiler yavaş yavaş değişmeye başlayan meydanın 1945 yıllarındaki insan coğrafyasını ustaca verir. Meydanın sağı anıt, solu türbedir. Ortada bir park ki biçimi kare. Yıldızlar sayısınca olan yontulu taşlarla çevrilmiştir. Söylediğimiz yer iyi oturaktır. Beşiktaş'ın yoksul halkı yaz aylarında, yaz gecelerinde kendilerini burada avutur. Şuraya, buraya serpiştirilmiş banklarda sıska kadınlar, kupkuru kızlar, erkekli kadınlı aileler hem Boğaziçi'nin serinliğini devşirirler, hem de Beşiktaş İskelesi'nin üstündeki gazinodan gelen gürültülü şarkıları dinlerler.

Kadınlar hep yavaş sesle konuşurlar. Kızlarsa kendilerini belli etmek için en balkonlu kahkahalarını kullanırlar. Kızlar kimi zaman da kalkıp, deniz kıyısında kolkola dolaşmaya çıkarlar. Delikanlıların ardlarına takılmasına da pek ses çıkarmazlar. Delikanlılarsa, kimi zaman kızlara boş verip birbirleriyle itişip kakışmaya dururlar. Bu işi parkın önünde çocuklar da yapar. Onlar top oynamayı da unutmaz.

Parkın önünde garip adamlara da raslanır. Bunlar kafayı bul-

muş kimselerdir. Çocukluk da elektrik direklerinin altında kümelenirler. Gere yarısına doğru meydana kimseler kalmaz. Herkes geldiklerinden daha tez, evlerine dağılır.

Behçet bir başka şiirinde buranın kış görünümünü de anlatır. Geceleyin sokakları dolaşır şiir yazarken yolu yine buraya düşmüştür. Meydanda in cin top oynuyordu. İskele Gazinosu da, müşterileri erkenden gittiğinden, ışıklarını söndürüp uykuya varmıştı.

İkinci Konuğumuz da: Nazım Hikmet. Sanırım Haydarpaşa Garı da Nazım Hikmet'in **Memleketimden İnsan Manzaraları** adlı o dev şiirinden, daha doğrusu o dev romanından sonra büyümüştür.

Nazım, buraya 1941 yılının ilkyazında el atmıştır. II. Dünya Savaşı bütün aznavurluğu, bütün sincabilliği ile sürgit olmaktadır. Gazete sayfaları hep pike bombardıman uçaklarının, Panzer tanklarının resimleriyle pompalıdır.

Nazım'ın öykülenmesine göre, o gün orada çipil gözlü, sivri burunlu, çopur yüzlü pulanyacı Galip Usta vardır. 52 yaşındadır ve işsizdir. Bütün yaşamı da işsiz kalmak korkusu içinde geçmiştir. Şu anda, Haydarpaşa Garı'nın merdivenlerinde otururken de kaç yaşında öleceğini, ölürken üzerinde yorgan bulunup bulunmayacağını düşünmektedir.

Beş yaşlarında, nüfus kütüklerinde adına raslanmayan, gömleksiz, ve kundurasız Kemal de, bir polisin eşliğinde merdivenlerden inmektedir. Nazım'ın dünyaya geldiği 1902 yılında gelin olan, 1941 ilkyazında da altmışına merdiven dayayan «an-asıl» Kafkasyalı ve «an-asıl» çarşafly Advıye Hanım da polis ve çocuğun yanı sıra ayak oynatmaktadır. Bütün yaşamı çamaşır yıkamak, yemek pişirmek vede çocuk doğurmakla geçen Advıye Hanım çulsuz Kemal'i kendine evlat edinecektir. Bu yüzden, Haydarpaşa vapur iskelesinin önüne geldikleri vakit polise yaklaşacak, çocuğun da başını okşayacaktır.

Tophane'de çorapta çalışan 13 yaşındaki Atıfet ise, onların tersine merdivenleri çıkmaktadır. Merdivenlerden biraz sonra Anadolu hapis damlarından birine 15.45 treniyle postalanacak olan bir kadın da çıkacak ve Atıfet onun boynuna atılacaktır. Kadın da onu iki yanağından öpecektir. Bunu da elleri kelepçesiz olduğu için yapabilecektir. Oysa, onunla birlikte merdivenleri tırmanacak süngülü dört candarmanın yanında üç kişi daha olacaktır ki, onların elleri kelepçelidir. Adları da Kelepçeli Halil, Kelepçeli Süleyman ve Kelepçeli Fuat'tır.

Bu sonuncusu 21 yaşındadır. İnce siyah bıyıklarıyla iki yıldır içerdedir. Suçunu sorarsanız, ağırdır. Üç arkadaşıyla bir odada, perde-

leri indirip kitap okumuştur. Atıfet'in annesi Melahat gibi, o da, Kelepçeli Süleyman da, Kelepçeli Halil de Anadolu damlarına yollanmaktadır. Halil için bu, hiç de yeni bir şey değildir. O 13 yılda beş kez havadeğişimi talimine uğramıştır.

Garın saati on beşi geçmektedir.

Üçüncü mevki bekleme salonu başka bir hava çalmaktadır.

Sabahtan beri, sakalı avuçlarının içinde, çıplak ayaklarıyla kuru betonun üstünde pinekleyen Baskıcı Ömer ve durmamacasına bir aşağı, bir yukarı volta atan Kaçakçı Recep, kumral başını bileklerine dayayıp masanın üstünde uyuyan Ali'nin 35 dakika sonra kalkacak trenle hiçbir ilişkileri yoktur. Ali'nin yalnız trenle değil, dünya ile de bir alışverişi kalmamıştır. Kaçakçı Recep, tren kalktıktan biraz sonra onu uyandırmaya çalışacağı vakit o çoktan ölmüş buluncaktır.

Şu sıralar Recep'in kafasını kurcalayan, sabahtanberi yüzünü göstermeyen Moiz'dir. O da kendisi gibi eroin üzerine iş tutmaktadır. Recep belki de atladıldığını düşünmekten doğan bir öfkeyle bangır bangır bağıır:

— Nerdésin be Hitler Amca? Gel, gel de, şu yeryüzünün bütün cıvıtlarını hacamat et!

Bekleme salonunda iki bulgar göçmeni de vardır. Bunlar da kırmızı sakalları, dizleri parçalanmış sarı şayak poturları, mavi düğmeli mintanlarıyla tahta kanapelere değil, kapıya yakın bir yerde duvarın dibine çökmüşlerdir. Anlaşılan treni kaçırdı diye korkmaktadırlar.

Yaşı 13 mü, 20 mi olduğu pek kestirilemeyen kara-kuru esmer bir kız (Aysel) ile yeşil muşambalığının altında insanı şaşırtacak kadar iri memeler taşıyan kırmızı burunlu, değirmi yüzlü, on beşinde var yok Necla, 18 yaşlarında, yüzü sivilceli, top ense traşlı, sevgi tellalı Vedat'ın patronluğu altında salonun görüntüsünü bütünlüyorlar.

Vedat onları Bursa'ya Ferahfeza Oteline götürmektedir. Orada bol bol uçacaklardır. Müşterilerin temiz, vizitenin üç papel olması daha şimdiden yüzlerini güldürür. Ne var ki, üç kağıdın biri Bursa'daki yöneticiye gidecek, geriye sadece iki pap kalacaktır. Kızlar yine de memnundurlar. Nasıl olsa günde on beş kez iş tutarlar. Bundan, her gün Vedat'ın komisyonu olan beş pap düşülse de kendilerine yine 25 kağıt kalır ki, oh kekâ.

Ama Necla alkından şunları da geçirmektedir:

— Aysel olmasa, onun kazanacağını da ben kazanırım.

Bu, küçük bir hesap işidir. Aysel bir ara su dökmeye gittiği vakit Necla, Vedat'ın yanına yaklaşarak, hesabını yürürlüğe koyar:

— Kardeşim şu sıska kızı götürme. Belsoğukluğu var onda. Geçen yıl İzmit'ten aldı. Her yanı akıyor.

Vedat bu vızıtlılara pek kulak vermez. Ne ki, Necla onun bamteline basacak sözleri de bulur:

— Hem inanma ona, yalan söylüyor, Kadıköylü değildir.

Haa, işte bu olmadı. Bursalı para babaları ağızlarının tadını bilirler. Kadıköylü derler de başka bir şey demezler.

15.45 treni kalktı, alkacak.

Galip Usta peronda hapislilere son selamlarını dağıtıyor. Onları selametledikten sonra o da Üçüncü Mevki Salonu'na geçecek ve Ali'nin ölümü açığa çıktığı vakit o da orada bulunacaktır.

Nazım Hikmet de buralardan ayrılmaz. Haydarpaşa Garı'ndan her gün saat 19'da bir tren daha kalkar. Büyüklerin kodamanların trenidir bu. Nazım memleketimizde yeşeren insan görüntülerini iyisinden saptamak için o trenin yolcularını da izleyecektir. Onun için, iki-üç saat sonra yeniden perona yönelecek ve Garın büfesinde çarmakçur olanları, banliyö treniyle Göztepe, Suadiye ve dolaylarındaki yaz evlerine dönen altınbabalarını vede saat 19'da kalkacak «Anadolu Sürat Katarı»nı dolduracak fabrikatör Hikmet Alpersoy'ları, doktor ve milletvekili Bay Tahsin'leri, Almanların Yahudilere uygun gördükleri kırığa karşın, bir Alman firmasının İstanbul temsilciliğini yapan Leh Yahudisi Mardanapal'ları, demiryolu yapımından demirsoba fabrikasına sıçrayan Kemankeşzade Burhan Özer'leri, siyah giysili ve siyah saçlı Bay Faik ile siyah giysili ve sarı saçlı Bay Şekip Aytuna'ları gözlem altına alacaktır.

Burada, Adalet Ağaoğlu'nun **Fikrimin İnce Gülü** adlı romanından da açmak gerekiyor. Zaten üçüncü konuğumuz da odur. Deniz yeşili Tirol şapkası, musiki notalı kırmızı gömleği, M HU 617 plakalı Mercedes 230'u ile Sivrihisar ilçesinin 13 km. güneydoğusundaki, aşağı yukarı 600 kilişik Ballıhisar köyündeki Keziban'ının kollarına atılmaya koşan, tekerlek takma işçisi Alamanyacı Bayram'ın Kapıkule gürüğünden köyüne değin izlediği yol da Ağaoğlu'nun romanından sonra çulunu sudan kurtarmıştır.

Pasaportuna göre 26, kendi kafasına göre 34 yaşında olan İncegül Bayram Edirne'nin ardı arkası kesilmez işçi arabalarını, turist otobüslerini, TIR kamyonlarını havaya atıp atıp Talatpaşa Caddesini, Saraçlar Caddesini, Mimarşinan Caddesini, yabancı adlar taşıyan otel, birahane ve gece kulüplerini Topkapı surlarına: Topkapı surlarını da ilkin Boğaziçi Köprüsünden, sonra da Kartal-Yalova araba vapurundan aşırarak kaporta, balans, rot, fren, debriyaj, çamurluk,

makas ve balata onarım işlikleriyle şehir girişi delik deşik olmuş Bursa'ya kondurduğu, oradan da Ankara'ya doğru 2 no.lu devlet yoluna yapıştığı sıra Ağaoğlu da en küçük köyleri, köprüleri, dereleri, dönemeçleri, yağmurla kayganlaşan asfaltları, benzin istasyonlarını, yem, kereste, yağ, çimento, süt fabrikalarını, lokantaları, kıyı yerleşmelerini, ayçiçeği ve mısır tarlalarını, reklam panolarını, egzoz dumanlarını, meşe, gürgen, çam, kavak korularını, benzin, mazot, katran, yanmış lastik kokularını, sollayan, arabaların önünü kesen yada kavşaklardan fırlayan Anadolu'ları, Murat'ları, Renault'ları, Mercedes'leri vede Ford'ları dünyanın dolunayı yapmak, onların ününü artırmak için elinden geleni esirgemez.

Öf be, öf be, ne iştir bu!

Ballıhisar'lı Bayram bir yandan **Fikrimin İnce Gülü**'nde ölümsüzlüklerden ölümsüzlük seçerken, bir yandan da altındaki Mercedes'in parça parça ölüme yaklaştığını, arabanın burnundaki yıldızın yittiğini, arka tamponun göçtüğünü, dur lambasının kırmızı camının uçup gittiğini, kapının çizildiğini, ön camın çatladığını, susturucunun delindiğini, sağ ön tamponun çarpıldığını ve çamurluğun ezildiğini görecektir. Ne yapsın, bu memlekette kimse yazarları takmadığı gibi Mercedes'lere de yüz vermemektedir.

Şimdi yeniden yazımızın başına dönüp Roma'nın yolunu tutalım. Bu kez İ.S. 77 yılına çengel atacağız. Önümüzde tam 1900 yılı olduğuna göre uçağa muçağa kulak asmayın. Yayan da gitsek, nasıl olsa zamanında varırız. Denememizin adını «İstanbul'dan Roma'ya Ayakla Yolculuk» koyduğumuza göre bunu böyle yapmamız da gerekir. Yalnız konumuzu daha daha da yana kaydıralım. Agricola'dan açacağımıza göre anlattıklarımız da kendiliğinden değişik olacaktır.

Sözünü ettiğimiz yılda Roma İmparatoru Vespasianus, Agricola'yı ilkin konsül yapar, sonra da Britanya'ya (Güney İngiltere) vali olarak gönderir.

Romalı Komutan Maş Denizi'ni aşip da Britan'ların ülkesine ayak basınca, kendinden önceki valiler gibi, uzun bir süreyi gösteriş ve törenlerle geçirmez. Ordusunu, mevsimin kışa dönüşmesine aldırmadan hemen, başkaldıran Ordovic'ler üzerine sürer. Onların bamburuklarını söktükten sonra da, bugünkü Gal memleketinin batı yakasına komşu Mona adasını ele geçirir. Ertesi yıl ise, dağınık bir halde yaşayan Britan'lara saldırarak onların da amanını keser.

Agricola dört dörtlük bir askerdir. Çokluk kendisinininkinden büyük düşman birliklerini uykusuz gecelere salar. Ne var, yöneticiliği daha baskındır. Buyruğu altına aldığı öbekleri, boyları kuğurdama-

lı, davul-zurnalı yaşamlara salar. Lüks içinde onları kıpırdayamaz hale getirir. Bunun için hiçbir şeyi esirgemez. Devlet parasıyla tapınaklar, pazaryerleri, konaklar yaptırır. Yerli başkanların oğullarına özel yönetim uygular. Sonunda da çabasının karşılığını alır: Romalıların dillerini bile öğrenmek istemiyen Britan'lar onlar gibi söylevcilik oyunlarına yatarlar.

Romalı tarihçi Tacitus o günleri şöyle anlatır:

— Böyle bizim giyinme biçimimiz bile moda oldu. Toga sık sık görünmeye başladı. Britan'lar yavaş yavaş kötü alışkanlıklarımızın büyümesine de kapıldılar. Revaklardan, hamamlardan, süslü şöen salonlarından çıkmaz oldular. Bu, onların tutsaklığını sürdürmek için düşünülmüş bir eylemdi. Okuması, yazması olmayanlar ona «uygarlık» adını veriyorlardı.

Gel gör ki, yeni Roma İmparatoru Domitianus, Agricola'nın başarılarını duyunca kıskançlıktan cas cas kavrulur. Onu Roma'ya alırdır. Bir kolayını bulunca da zehirletir. Ama Agricola'nın tarihe erdemli bir komutan olarak geçmesine engel olamaz.

Siz benim lafıma aldırmayın, eğer Tacitus, Agricola'nın damadı olmasaydı onun yaşamöyküsünü yazmaz, Agricola da bir dolu Romalı konsül ve vali gibi bir yerlerde unutulur giderdi.

Tarih kocaman bir hoşaf soğutucusu, bir Nuhun Gemisidir.

Onun içine bir kez girdin mi, seni bir daha kimse çıkaramaz.

Flaubert hangi çiçekten bal alacağını iyi bildiği için **Aşk Eğitimi**'ni yazarken kişilerini gerçek tarihin içine oturtmak için büyük çabalar göstermiştir. En küçük ayrıntılara bile dikkat eder. Romanın başkışisi Frédéric'i, 1848 yılında, Rosanette'le Fortainebleau'ya gönderebilmek için oraya hangi arabalarla gidildiğini —o çağda o ünlü ormana trenle gitme olanağı yoktur—, arabaların Paris'te nerelerde durduğunu vede ne biçim şeyler olduğunu uzun uzadı araştırır. Bununla da yetinmez, kalkıp Fortainebleau'ya giderek orayı taze gözlerle bir daha görmek ister. 1867 kışında Croisset'den (Rouen dolaylarındaki evi) Paris'e indiği vakit **Aşk Eğitimi**'nin bir başka kişisi olan Bay Arnoux'un para sıkıntılarında çözüm bulabilmek için bir notere danışır. 1868 şubatında yine Paris'tedir. Bu kez romanda geçen kuşpalazı hastalığı için, bir hafta Sainte-Eugénie hastanesinin kapısını aşındırır. Bir solukborusu ameliyatını da izlemeye kalkışır da, sonuna değin dayanamaz.

Kahveler, kulüpler üzerine de incelemeler yapar. Onu en çok da 1848 yılı olayları yorar. O yılın bütün gazetelerini taradığı gibi, 25 haziranı 26'ya bağlayan gecede Seine nehrinin sol kıyısını halk birlikleri

mi, yoksa ordu birlikleri mi tutmuştur, bunu saptamak için sağa sola mektup yağdırır.

Bu incelemeler onu bütün bütüne dağıtmaktan da geri kalmaz. Tarihsel olayların hangisini seçecektir? Tarihin gerilerindeki olayların, öndeki olayları boğmasından korkar. O günlerde bir arkadaşına şöyle yazacaktır:

— Tarihsel kişiler kafada yaratılanlardan daha ilginç. Hele tutkularına gem vurmasını bilenler insanın aklını çalıyor. Herkes, romanın başkakişisinden çok Lamartine'e önem veriyor.

Ee, buna şaşmamalı. Dünyadal en gerçek, en hurdasız şey de yaşamak! Ama kaçımız onun azıklarına merhaba diyor?

III. Selim çağında Galata Kadısı Şeytan Emin Efendi «Bir kişi ömrünün on yılını başkasına satabilir» diye fetva bile vermiştir.

yeni ankara yayınevi sunar:

paul éluard

şiiirler

çeviren: sait maden

300 sayfa, 25 lira, Genel dağıtım: Cem'may

GEZEREK YAŞAMAK

YILDIZ İNCESU

KADIN HAKLARI... VB... VB...

Yine Roma. Ünlü Navona alanı. Bernini'nin Irmaklar Çeşmesi'nin yanına Saint-Agnese kilisesinin tam karşısına bir kürsü kurulmuş, üzerine de bir kadın çıkmış bağırp duruyor. Yaklaşıp kulak veriyoruz: bir kadın hakları savunucusu bu. Doğum kontrolü ve kürtaj serbestisini savunuyor. Başka bir yerde görseniz bu elli yaşlarındaki kadın, dar gövdesine yapışan son yılların modası Jeans pantolonu, kısa, belini açıkta bırakan kazağını yaşı için fazla özentili bulsanız bile, yüzünün ince çizgileri, gözlerinin sustuğu anlardaki yumuşak bakışı ile sizde saygı uyandırır. Nedir, şimdi başından geçen iki çocuk düşürme olayını, gençliğini nasıl yalnız bir gebe kalışla harcadığını anlatırken saygının yerini acıma duygusu alıyor. Açık yürekliliğine şaşarak hem de. Yüzü bağıırken zavallı, yaşdönümü çağının sinirini, uyumsuz bir yaşamın yanlışına adanmış, zamanında olumlu olabilecek bir enerjinin öfkesini yayıyor.

Sonraki gün gazetelerden işi daha açık öğreniyoruz: Bir önceki gün Navona alanında yapılan açık hava toplantısı Radikal Parti başkanı ile yardımcılarının tutuklanmasını protesto için düzenlenmiş. Parti çok küçük bir kuruluş, (o zaman Meclis'te sandalyesi bile yoktu) ama belirli bir çevrede etkinliği olan bir parti. Bir yıl önce Vatikan'a karşı yürütülen «Boşanma Hakkı» davasının en önemli savunucusu idi. Sonra da Doğum Kontrolü ve Kürtaj Serbestisi için çalışmaya başladı. Ne var ki bu işi sözle bırakmamışlar, Floransa'da gizli bir klinik kurmuşlar, burada çocuk düşürme operasyonları yapıyormuş. Parti Başkanı ve klinik yöneticileri bu nedenle tutuklanmış.

Bu olay bir anı bugün. Ama kanunlaşan bir anı. Didinme, çırpınma, miting, toplantı, biraz tutukluluk, biraz hapis; sonuç: bugün İtalya'da kürtaj serbest; Vatikan istediği kadar karşı gelsin...

Doğrusunu söylemek gerek, kadın hakları eşitliği gibi konular bu olayı yaşadığım günden önce üzerinde durmadığım konulardı, ola ki bu sorunların kendi yaşantımda hiç boy göstermemiş olmasından. (Elbette büyük bir ayrıcalık.) Nedir, olaydan sonra günlerce kürsünün üstündeki o kadının görüntüsü göz kapaklarımın üstüne tünedi: yıpranmış güzelliği, kaçırdıkları için esfle yüklü hırçınlığı, özgürlük kazansa bile kendisi için artık pek de önemi olmayacak bir davanın savunusu olmaktan doğan aykırılığı.

Konu üzerinde önce gönüllü olarak eğildim, gazeteleri izledim, batıdaki gelişmeleri ilgi ile okudum. Fransa'da Gisèle Halimi'nin başlattığı, sonra kürtaja belli koşullarla izin verilmesini sağlayan kampanyanın eski ve yeni belgelerini taradım. Bir süre uğraştım konuyla açıkça. Nedir, bütün bunlar boşuna oldu, halâ usum bu konuda karışık, bir senteze varabilmiş değilim.

Kadınla erkek eşit olabilir mi? Eşitlik aynı zamanda cinsel özgürlük de değil midir? Cinsel özgürlük kısıtlanmalı mıdır? Kadın, niçin kendini haysızlığa uğramış görür de 'hak' ister?.. Bu soruların yanıtlanabilmesi günümüzde çok zor sanırım. Hiç değilse benim açımdan; kadını tek yanlı bir varlık olarak görmediğim için bu. Kadın, çağdaş dünyada önce işgücü, sonra cinsel haz aracı, dişi. Sonra da ana, Sorun da bu noktada düğümleniyor kanımca. Hangi kadında hangi eğilim yüksektir, ya da bilinçli olarak bunların hangisini yüklenmeyi isteyecektir, kendini hangi yöne yöneltecektir? Yoksa istediğini seçmek elinde değil midir? Eğilimleri hormonlarının niteliğine göre mi olacaktır?

Bunları birer birer açmakla, usumdaki karışıklığı aktarabileceğimi sanıyorum. Yazgıyı yazmaktaki amacım da bu zaten... Ussal çıkmazlarımı sergileyebilmek!

Kadın — İşgücü: çağdaş toplum öyle bir noktaya gelmiştir ki, ekonomik zorlukların yanında bu çağdaşlığın maddi-manevi nimetlerinden yararlanabilmek amacı da zorunlu olarak kadını evden dışarı çıkartmıştır: kadın üretime katılır ve pay alır. Aldığı pay özgürlüğüdür bir noktada. Başkaldırışıdır. Ama yarattığı değer bir erkeğin yarattığı değere eşit midir? Kuşkusuz, niteliksiz bedensel işlerde hayır. 1.60 cm. boyunda 60 kg. ağırlığında bir kadının 1.80 cm. boyunda 80 kg. ağırlığında bir erkeğe göre yaptığı kaldıraçlık görevi eşit olamaz. Sözelimi bu iki insan da bir yapıda bir üst iskem-

leye harç atıyorlarsa, erkek kadından daha çok ve daha hızlı atacaktır. (Örnekler çoğaltılabilir sonsuz olarak) Bedensel güçsüzlük, kadının kendini daha çok az yoran işlere kaydırmasına yol açmıştır, sonuç olarak da eşit saatte çalışma karşılığında daha az ücret alma zayıflığına uğramıştır. Bu, makinelerin insan gücü gereksinmesini kesinlikle yok edeceği çağa dek sürecektir.

Ussal çalışmalarda ise kadının emeği kesinlikle erkeğe eşittir. İşte burada, eşit işe eşit ücret alma, yükselme, yönetici olma ve bunun için direnme hakkı doğuyor kadının. Bütün gücümle desteklediğim ve destekleyeceğim bir davranış. Nedir, yine bu noktada, konunun özüne kadının öteki işlevlerinden ne ölçüde sıyrıldığı sorunu da karışıyor. Kuşkusuz gerçekten kadın düşünsel alanda kendini dişiliğinin ve analığının etkisinden kurtardığı an erkeğe eşit olur, ama bu olası mıdır kesinlikle, elinde midir bu kadının? Bu sorular ister istemez bizi kadının dişilik ve analık işlevlerine götürüyor.

Kadın — Dişi: Erkeğin cinsel yaşamı, isteğin doğması ve doyurulması arasında geçen kısa bir zamanla sınırlı, hormon çalışmaları bu biçimde düzenlenmiş. Oysa dişilik hormonları analık hormonlarıyla yakın ilişkili ve kadının yaşantısının her anını kapsıyor. Bir yumurtanın hazırlanış ve atılışına değin geçen süre ortalama 28 gün sürüyor, ve her an kadının haberi bile olmadan gövdesinde durmadan değişimler oluyor. Bu değişimler —uykusuzluk, sinirlilik, baş ağrısı, sızılar— kadının işgücü değerini düşürmezler mi? Kadının özgürlük ve haklarından biri olarak ortaya konan cinsel özgürlükleri yardımıyla bile kadının hormonlarından yalnızca bir bölümünün sağlıklı, düzenli bir biçimde işlenmesi gerçekleşebilir. Kadının cinsel davranışı ve olursa olsun analık hormonları yirmisekiz günlük otonom çalışmasını işleteceklerdir. Buna karşın yine de dişilik niteliğinin korunup analık fonksiyonunun bir yana itilmesi, kadın durumunda bir çocuksuz «işgücü kadın - dişi kadın» karışımı çıkar karşımıza; işgücü olabilme hakkının yanında kürtaj sebestisi, doğum kontrolü, serbest yaşama özgürlüğü de uğurlarında savaşılabacak amaçlar olurlar. Bunlar için savaşıyan kadın, yeni yüzyılların kadınıdır.

Yalnız, bu da konuya çok mikro plânla bir yaklaşım kuşkusuz, şöyle bir mantığı içeriyor: Kadın cinsel açıdan özgür olursa cinsel isteklerini sınırsız doyurma olanağını bulur!

Şimdi, soruna uzun vadede ve makro plânda bir göz atalım: Tüm dünya kadınlarının özgür cinsel yaşam sürebildiğini ve bu özgürlüklerini sınırsız bir biçimde kullanabildiklerini varsayalım. Sonsuz bir arz. Öte yandan, doğa erkekleri kendi cinsel güçleriyle kısıtlamıştır;

çağdaş yaşamın zorlukları sinirlilikleri de bu gücü bir hayli çıtkı- rıldımıştırmıştır: sınırlı bir talep. Sonucun kadınlar lehine işleme- si beklenemez. Erkek, en genç, en güzel ve en çok istek yaratan di- şileri seçecektir. Bu da yaşlı kadınlarda cinsel kısıtlama devirlerinden daha büyük bir acı, alışılmıştan vazgeçmenin acısını ve bunalımını yaratacaktır. (Cinsel özgürlüklerin dünya ortalamasına göre en ileri olduğu İsveç'teki bunalımlar sözgelimi.) Ola ki cinsel özgürlüklü top- lumlarda orta yaştaki kadınların bu bunalımları onların işgücü de- ğerini «ana kadın - işgücü kadın» nın işgücü değerinden de daha çok azaltacaktır.

«Ana kadın - işgücü kadın» karışımının kadınları ister istemez dişi kadın da olmak zorunda bulduklarından, en düşük işgücü değerine sahip olan gurubu oluştururlar. Buna hormon yapısı kadar çocukla annenin biyolojik-psikolojik ilişkilerinin sanıldığından uzun bir süreyi kapsaması olgusu da etkindir.

Memet Fuat bir yazısında şöyle diyor: «Benim gördüğüm, anla- dığım, sezdiğim, hiç şüphe etmediğim şu: kadınlarda çocuk sevgisi koca sevgisine üstündür.»

Son derece gerçekçi bir düşünce... Kadının en doğal hakkıdır ana olmak. Ve kişisel kanımca bünyesi için de bir zorunluluktur. (Simone de Beauvoir'ın kadınlık konusunda yazdıkları kendisi anne olmadığı için bana hep eksik gelmiştir.) Ve doğum olayı kadın için başlıbaşına bir doyunluktur. Bu noktada erkekle eşitlik diye bir şey kesinlikle söz konusu olamaz. Kadın ve çocuğu kanunlar ve devletçe korunmalıdır.

İşgücü olan kadının bir de anne olması!.. Doğum izni, süt izni, çocuğun aşısı, doktoru, kreşi, bakıcısı, okulu için yapılan kaytarma- lar... Tümü kadının iş değerini azaltır. Kendimden biliyorum, sabah çocuğumu kreşe bırakıp işe gelince bir iki saat kulaklarımdan ağla- ma sesleri gitmezdi. İzleyeceğim işleri not ettiğim büromdaki masa takviminin sayfaları artık aşı tarihleri, alınacak mamalar, tavsiye edi- len lastik donların markalarını da içerir olmuştu. Bu ussal doluluk kısa bir dönem sürdüğü için, herhangi bir matematiksel yanlış yapma- ma neden olmadığı; ama koşulları benim gibi olmayan bir kadının, özellikle hesap işlerinde çalışıyorsa, yapacağı bir virgül hatası yüz- lerce saatlik işgücü kaybına neden olabilir pekâlâ. (Ve, kadın ola- rak bunu söylemek büyük bir hainlik ama, sık sık oluyor da.)

Benim aklımı karıştıran en önemli nokta da burada zaten. Ana olmayı, topluma çocuk yapmayı yüklenen bir kadın neden hak is- temez de eşitlik ister? Oysa öyle bir toplum düzeni istemeli ki, ba-

basız çocuk edindiği zaman bile toplum hem kendini hem çocuğunu kabul etsin, İlgücü değerindeki azalmayı önlemek için çocuğunun koruyucu olsun. Çocuğuna bakabilmesi için, işgücü olmasını sağlayacak ön kolaylıkları yaratsın. Ana kadının en doğal hakkı eşitlik değil eşitsizlik istemektir. Hiç olmazsa bir süre için.

Yüksek gelir dilimlerinde, ve gelişmiş ülkelerde çocuk büyütme ve çocuk sahibi olmak neredeyse eve değerli bir tablo almak denli kolay olmuştur. Bu kolaylık da annelik niteliğinin sulugözlülük edebiyatı olarak simgelenmesine yol açmaktadır. Oysa düşük gelir dilimlerinde halâ analık fedakarlıkları ile çocuklar yaşamlarını sürdürebilmekte, mutluluktan paylarını alabilmektedirler: yamayan bir çorap, elle örülen bir kazak, bezden, eski çoraplardan dikiliveren bir bebek... bunların tümü annenin işgücü niteliğinden çok şey götürürler.

Kuşkusuz kadın hakları-eşitliği sorunu, bütünü ile ülkelerin ve kişilerin ekonomik-sosyal durumlarına göre çok değişiklikler gösteriyor, özellikle bizim gibi ülkeler içinde bir hayli göstermelik kaçıyor. Atatürk kadına öğrenme hakkı, meslek edinme özgürlüğü bağışladı. Ya sonra?.. Kadın işgücü olmadıktan sonra bu hakların hangisi ne ölçüde özgürlük, eşitlik yollarını açar? Halâ Türkiye'de «kadın», istihdam istatistiklerinde işsiz» sayısına katılmaz. Dört-beş milyonu bulan işsiz ordusuna evde oturan ve salt tüketimci olan kadınlar da katılacak olursa, ki bu gerçek işsiz sayısını belirleyecektir, Türkiye'de gizli-açık işsiz sayısı on milyondur. Korkunç bir sayıdır bu. Evde oturanların bir bölümü, geleneksel olarak tüketimci oldukları için oturuyorlarsa, hiç abartmasız, en az iki- üç milyon kadın geçim zorluklarına karşın iş bulamamakta, istemelerine karşın işgücü olamamaktadırlar.

İlk belirtilerini veren sanayileşme sancuları gerçek bir sanayinin doğumunu sağlayabilirse, olacak sosyal patlama, sanıldığından da sarsıcı olacaktır. Kadın sorunu da bütün boyutları ile o zaman gündeme gelecektir.

Çağdaş düşünce, eğitim alanlarındaki büyük boşlukların varlığı ve bunların sürüp gideceğe benzemesi yüzünden sorunun bütün zorlukları ile güncelleşeceği o günleri bakalım göreceğiz miyim, usumdaki karışıklığı bir düzene koyabilecek miyim?

24.1.1976

MUZAFFER BUYRUKÇU

Isırıcı bir soğuk vardı dışarda, yüzümün derisini kavuruyordu. Gök-yüzü toprak rengi ölüm dumanlarıyla kaplıydı.

Devlet Mimarlık ve Mühendislik Akademisine giden daracık yolun başını miğferli, coplu polisler tutmuştu. Panzerler, otobüsler yaya kaldırımlarında park etmişti. Herhalde gene ortalık karışacak, acısını (hiçbir zaman acıların baskısından kurtulmayan) yüreğimin derinliğinde duyacağım olaylar çıkacaktı. Her olay tepeden tırnağa sarıyordu beni. Hasta ediyordu, dünyamı karartıyor, karamsarlığın işkenceli evrenine fırlatıyordu. Varlığımdeki —yaşatan güçler— adını verdiğim inançlarımı, umutlarımı, un ufak ediyordu. En sağlam düşüncelerim bile yardımına koşamıyordu. Yıllar yılı birçok kayıptan ve harcamadan sonra elde ettiğim, kusursuz insan olmak için dikkatle kullandığım deneylerim, anlamını yitiriyor, ilk acemiliklerimin şaşkınlığına döndüğümü hissediyordum. Gün geçtikçe yoğunlaşan dövülme, tutuklanma, öldürülme korkuları, karakterimdeki arınma işlemi —lekesiz—i arayıp bulma, bir adım daha ileriye gitme çabalarımı, engelliyordu. Kararsızlık denen canavarın dişleri arasında çırpınıyordum, caresizliğin onur yaralayan bulanık sularında yüzüyordum. Boşluktaydım. Milyonların arasında yapayalnız, dayanaksızdım. Çevremdekilerde, sokaktakilerde saptadığım güvensizlik, ortaya konan iyi niyetli bir davranışın özünde içtensizliğin bulunduğundan kuşkulanma, ilişkilerin kopartılıp içe dönme gerçeği, beni delirtiyordu.

Tabancalı, sopalı kandırılmış topluluklar, onları yöneten siyasi-ler; övünülecek bir sürü bulgunun yaşamlarımıza uygulandığı, insanı insan etme girişimlerinin hızlandığı yüzyılımızda, orta çağa bile rahmet okutan koyunun koyusu bir karanlığı oluşturmak istiyorlardı.

Sevinci, neşeyi silip götürmüşlerdi.

Korkan, susan, bencilliğinin içinde hapsedilen bir —insan tipi— yaratmışlardı. Ve bu sonuçtan memnundular, başarı çılgınlıkları atıyorlardı bir yengi kazanınca. Ama işleri bitmemişi daha. Ve (dikensiz gül bahçesi) haline getirdikten sonra yurdu, ortadan kaldırılan ağalık beylik kurumlarının temellerini sağlamlaştıracaklar, —isteyen, soru soran, hak arayan, başkaldıran kitleleri— ölüm tehditleriyle, dinsel aldatmacalarla, fizik ötesi güçler ve üstüne bir çizgi çekilmiş ilkel düzenlerden örnekler getirerek köleleştireceklerdi. Bireyler arasındaki ayrıcalıkları, ayrımları, (beş parmağın beşi bir değil) safsatmalarını işleyip duracaklar, köleliği —meşru—laştıracaklardı. Evet, bu astığı astık kestiği kestik mekanizmayı tıkır tıkır işleyen bir duruma sokunca, ağalıklarının, beyliklerinin doruğuna çıkacaklar, saltanatlarını garanti altına alma rahatlığıyla —şimdikinden daha fazla, daha insafsız bir biçimde— ortalığı soyup soğana çevirecekler, altın tabakta altın kaşıkla, altın çatala yemek yiyecekler, sadece midelerinden ibaret dünyalarında, şehvet, servet mutluluğunun sarhoşluğuyla kendilerinden geçeceklerdi.

Bunları biliyorduk biz. Namluların bize çevrildiğini, her gün beyinlerimize, ağızlarımıza kilit vuracak yasaların çıkarıldığını, çıkarılmak istendiğini biliyorduk. O ağalık, beylik düzenini —bizlerin— cesetlerini çiğnemenin kuramıyacaklarını da biliyorduk. Öfkeden hop oturup hop kalkıyor ama ellerimizi kollarımızı kıpırttırmıyorduk. Karşılık verme, ölç alma duygularımızı frenliyorduk. Çünkü (onların) amacı karşılık vermeyi sağlamak, kurdukları tuzağa düşürmektir. Kazara aklımızı kullanmaz da duygularımıza yenilerek bir çıkış yaparsak sevinçten deliye döneceklerdi. Bilinçsiz kalabalıklara —bizleri— suçlu, bozguncu, vatan haini diye tanıtacaklar, (zaten işleri güçleri budur) sıkıtönetimi ilân edecekler, temizlik hareketine girişecekler, bazılarımızı hapishanelere, bazılarımızı mezarlığa sokarak düşledikleri sessizliği yaratacaklardı.

Evet, plân buydu. Peki, ne yapacaktık? Susacak mıydık, boyun mu eğecektik ordan oraya sürülürken, işten çıkartılırken, öldürülürken? Hayır, acılara katlanacak, onların taktiğini onlara karşı kullanarak kalabalıkların önünde —suçlu— duruma düşürecek, mücadelemizi yasal yollardan yürütecek ve iktidara gelecektik. Her yerde konuşulan, tartışılan bunlardı. Katılıyordum, hak veriyordum ama —geçici de olsa— bu karanlığın beni tedirgin etmesine dayanamıyordum. Kahroluyordum. Bu sağlıksız gidiş günlük yaşamıma, düşüncelerime yansıyor. Hiçbir şeyden tad almıyordum. Suratım asıktı, sinirliydim.

Yazarlık uğraşımı gereği gibi verimlendiremiyordum. Yazdıklarım iç açıcı değildi. Oysa yaratışın o dalgalar halinde gelen heyecanını yakalayabilseydim, toplumsal olayların kemirici etkisinden —az da olsa— sıyrılabilir, çalışmamı bir düzene koyabilirdim; duygu değişiklikleri ve çeşitli gerilimlerle boşa giden vaktimi değerlendirebilirdim. Ama beceremiyordum. Karanlığı anlatabilmek için aydınlık isterdi. Huzur isterdi. Her an vücuduna saplanacak bir kurşunu düşünerek masanın başına geçilmezdi. Geçmiyordum ben de. Kitaplara şöyle bir göz atıyor, okuduğum iki satırı anlamayınca küplere biniyor, söverek kapatıyordum. İçki içiyordum tek başıma ya da arkadaşlarımla. Telefon ediyordum sağa-sola.

Televizyonunun karşısına kuruluyordum. Sihirbaz'ı, Bonanza'yı, Tatlı Cadı'yı (Çoğunluk Tatlı Cadı'ya bayılıyor, Sementa'nın kurnazlığında ve olmazı olura dönüştürmesinde kendi isteklerinin, özlemlerinin dile getirilişini buluyor, Derin'in aptal yüzünde ve evine bağlılığında, örnek bir kocanın ipuçlarını yakalıyorlardı. Yaşantılarını renklendiren hikâyelerin başında geliyordu Tatlı Cadı. Yıkıtılan Büyük Sinema'nın yerine inşa edilen çarşıda bir dükkânın adı Sementa'ydı.) Tatlı-Sert'i, İnsan Avcısı'nı ve öteki programları, hatta Dandi, Tipitip, Pınar Süt, Pat, Koka Kola, Arçelik, Tursil 76, Omo, Persil, banka reklâmlarını kaçırmıyordum. Komiser Kolombo'yu izlerken hep Günel Altıntaş'ı ansıyordum. Günel Altıntaş'a ne kadar da benziyordu... Filmde önce cinayetler işleniyor, sonra da Kolombo, seyircilerin tanıdıkları suçluları, kılı kırk yaran bir yöntemle, ayrıntılı mantık oyunları ile yakalıyordu. Buruşuk pardesülü, dağınık saçlı, uykusuz, yorgun, karını her zaman aç, mesleğinin dışındaki sorunlarla uğraşan, seyrettiği filmlerden, gittiği konserlerden, sevdiği şarkılardan, karısının özelliklerinden söz eden sevimli bir tipti.

Haber programı biterken «Hoşça kalın» diyen spikerlere kayın-peder, «Hoşça kalalım peki.» karşılığını veriyordu.

(Güne bakış) ı yöneten Can Akbel'e —saçsız olduğundan ötürü— (Kele bakış) diyorlardı.

Bütün gün işyerindeki banka hesaplarıyla uğraşan karım, yorgunluktan bitap düştüğü, yediği yemekle gevşediği için hemen uyuklamaya başlıyordu. Kimi zaman ilişmiyordum ama kimi zaman da kızıyor, uyandırıyordum. «Kalk! Uyuma!» diyordum, «Beni yalnız bırakma!»

Utanıyordu. «Afedersin.» diyordu. «Hiç farkına varmadım.»

Derken yatağa giriyorduk. O mışıl mışıl uyuyordu ama ben karanlığın içinde cam gibi gözlerle duruyordum. Düşünüyordum. Düşündüğümü de, düşünmemem gerekeni de düşünüyordum... ve uy-

kuya geçince her geceki bol düşlü yaşamım başlıyordu. Karabasanlı, korkulu düşlerle uğraşır, birkaç kez uyanıyordum.

Yeni bir şeyler yaratmanın olanaksızlığını anlayınca 1968 yılında Sait Faik Armağanını kazanan, bir iki ay içinde tükenen ama Bülent Habora'nın hâlâ anlamını çözemediğim tutumu yüzünden ikinci baskısı yapılmayan (yapılıydı şimdiedek belki de üzerinde beşinci basım şeridi bulunacaktı) Kavga'yı ele almıştım. Hem benim gözüm-den kaçan hem de dizgicilerin dikkatsizlikleri, savsaklamaları nedeniyle tıka basa hatalarla dolu metni düzeltiyor, eklemeler, çıkarmalar yapıyor, bazı hikâyeleri yenibaştan yazıyordum. Zor bir işti ama yapılması gerekiydi. Hiçbir yerde yayınlanmamış üç hikâyem vardı Kavga'yla ilgili, onları da katıp yayınlayacaktım.

Ortalık korkunç soğuktu. Isı sıfırın altında 29 dereceye kadar düşmüştü. Pijamamın üstüne yün hırkamı, onun da üstüne ceketimi giyiyor, paltomu omuzlarıma atıyor, boğazıma atkımı sarıyor, öyle sürdürüyordum çalışmamı kaloriferli evde. Dudaklarım kabarmış ve çatlamıştı. Burnum sızıyordu.

Ve saat altı olunca salona koşuyor, penceresinin önüne attığım sandalyede oturuyor, karımın gelmesini dört gözle bekliyordum.

On gündür bu böyleydi. Evden dışarıya adımımı atmamıştım. Bugün ilk kez çıkıyordum. **Bunalmıştım.**

Nokta durağına yaklaşmıştık durdum. Kulaklarıma Maltepe'den bağışma, çağışma sesleri geldi. Başımı çevirdim... Öğrenciler kaçıyordu.

Korktum. Nusret K. Otyam'ın eczanesine gitmekten vazgeçtim, hızla geriye döndüm.

Karım açtı kapıyı, «Çabuk geldin, bulamadın mı?» dedi.

«Öğrencilerle polisler kavga ediyorlar.» dedim.

«Gene mi başladılar?» dedi.

Sert sert baktım, «Kışkırtıyorlar çocukları.» dedim. «Dinle bak!»

Öğrenciler sloganlarını söylüyorlardı hep bir ağızdan.

«Baba, durmayın orda, odanıza girin!» diye seslendi karım.

«Ben yatacam.» dedim.

«Bu evi satalım mı ne yapalım?» dedi karım.

«Satsan ne olacak? Tehlike her yerde.» dedim.

«Okullardan uzakta bir daire alırız. Her Allahın günü korkudan canımız burnumuzdan gelmez.» dedi.

Odaya girdim, soyundum, pijamalarımı geçirdim sırtıma, yatağa uzandım.

«Bir şey istiyor musun?» dedi karım.

«Gazeteleri ver.»

Uzattı, «Ben birkaç parça çamaşır yıkayacam, bitirince yanına gelirim.»

«Olur.» dedim, «Zaman zaman dışardan bana rapor getir!»

«Peki.»

Ayaklarım donmuştu. 'Ben çok mu korkağım?' diye söyledim ve sorumun karşılığını verdim. 'Herkes gibi'

Okumaya koyuldum.

Kar, Tahir ve Kızıldağ geçitlerini ulaşıma kapamıştı. Erzurum'un Artvin, Gümüşhane, Rize, Samsun illeriyle Bulanık, Doğubeyazıt ilçeleri arasındaki telefon bağlantısı kesilmişti. Giresun'un Alucra ilçesine bağlı Elmacık köyünde dağdan yuvarlanan çığ altında kalan ondört ev yıkılmıştı. Bu evlerde oturan yirmibir kişiden dördü ölmüş, ikisi kurtarılmış, onbeş kişi ise henüz çığ altından çıkarılamamıştı. (Sonradan o onbeş kişi de hayatlarını kaybedeceklerdi)

Uçak seferlerinin çoğu iptâl edilmişti.

Türkiye baştanbaşa kar beyazlığına bürünmüştü. Aralıklarla yağın kar dona dönüşmüş Ankara'nın cadde ve sokaklarını kalın bir buz tabakası kaplamıştı. Yayalar güçlüklerle düşme korkusunu her an duyarak, küçük ve dikkatli adımlarla yürümeye çalışıyorlardı. Gene de düşme olayları çoktu. Hastaneler kollarını, bacaklarını kıranlarla dolmuştu.

Şaban Karataş'ın TRT Genel Müdürlüğüne getirilmesi sol çevrelerce tepkiyle karşılanmıştı.

Karım başını uzattı kapıdan, «Öğrenciler Tandoğan'a doğru yürüyorlar.» dedi.

«Mersi.» dedim.

Kararnameyi imzalayan Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ü eleştiriyorlardı. Ve kararnameyi imzalatmayı başaran MC.ciler, daha önce hastalandığı, istifa edeceği söylentisi yaydıkları Fahri Korutürk'ü şimdi savunuyorlardı. Ecevit, MC. hükümetini düşürmek için hareket geçmişti, Demokratik kuruluşların ilgileriyle görüşüyorlardı. Türk İş Genel Başkanı Halil Tunç'la görüşmüş, DİSK yöneticileriyle görüşmek amacıyla İstanbul'a gitmişti.

«Panzerler meydana çekildi.» dedi karım.

«Sağol.»

«Bu gürültü patırdı kesilirse akşama doğru Kızılay'a gider miyiz?» dedi.

«Gideriz.» dedim.

Süleyman Demirel, çatışmaları önlemek için sert tedbirlere baş-

vurmak, Sıkıyönetime ortam hazırlamak, Üniversiteleri kapatmak istiyordu. CHP. Demirel hakkında soruşturma açılmasını öneriyordu. Bebek, Maksim gazinosunda eğlenen Süleyman Demirel'in mobilya yol-suzluğuyla ünlü milyoner yeğeni Yahya Demirel, çıkan bir kavga sonunda yaralanmıştı; Ankara, olayın gizlenmesi için polise talimat vermişti. MİT ajanlarının Zeytinburnu'daki bir eve yaptıkları baskında öldürülen Atilla Özkan ve yaralanan arkadaşları için İDGM kovuşturma açılmasına karar vermişti. Antakya'da öğrencilerle polis çatışmış, beş kişi göz altına alınmıştı. Milli Güvenlik Kurulunda, anayasa karşı Anayasa ve yasalar çerçevesinde mücadele edilmesi benimsenmişti. İzmir'de Fen Fakültesi ile Mimarlık Fakültesine silâhli saldırıda bulunan 147 kişiden 50 sinin öğrencilikle ilişkileri olmadığı anlaşılmıştı.

«Öğrenciler gene geriye döndü.»

«Kavga ediyorlar mı?»

«Hayır, karşı kaldırımdaki polislere bir şeyler söylüyorlar.»

Kitap toplantılarını Sartre ve Fransız Yazarlar Birliği, protesto etmişti. Toplu sözleşmeyi yetersiz gören Beykoz Kundura Fabrika işçileri Sendikayı işgal etmişlerdi. Ecevit, «Demirel başbakanlıktan uzaklaştırılırsa demokrasimiz esenliğe kavuşabilir.» demişti. Türkeş, İzmir'deki kanlı olayların büyümesini önleyen jandarma komutanı yüzbaşı Hanefi Erkan'ı (aşırı solcu)lukla suçlamıştı. Ayrıca Ecevit'ten «Demirperde baykuşu, köprüaltı zibidisi.» diye söz etmiş, eklemişti. «İstalin'in demokrasi anlayışıyla şeref ve haysiyet katili Ecevit'in demokrasi anlayışı arasında hiç bir fark yoktur.» Ecevit, Türkeş'e «Maceracı» karşılığını vermişti.

Tekel maddelerine yapılacak zamlarla iki milyar üçyüz milyon lira ek gelir sağlanması öngörülmüştü. Sigaraya yüzde onbeş, içkiye yüzde yirmibeş zam geliyordu.

Şaban Karataş, «Atatürk Osman-ı Âli'ye başkaldırmış adamdır.» demişti.

Ankara'da, Bahçelievlerde, öğretmen lisesinin dolaylarında dün gece saat onsekiz sıralarında DTCF öğrencilerinden Tezcan Arif Kâmil ile Kenan Gösterişli, komandolar tarafından bıçakla ağır yaralanmışlardı, Zeki Yılmaz ise kaldırıldığı hastanede ölmüştü. Ölen öğrencinin cenazesi memleketi Artvin'e gönderilmişti.

«Öğrenciler Kızılay'a gidiyorlar.» dedi karım.

Pazarlıkta, saat onsekizde Ülkü-Bir binası önünde bir patlama meydana gelmiş, kısa bir süre sonra beşyüzü aşkın Ülkücü-Komando, taş ve sopalarla nümayiş yapmış, bazı yerleri taşlamışlardı. Bu

kargaşalık sırasında polislin havaya ateş açması gerginliği arttırmış, ilçe halkı paniğe kapılmıştı. Ülkücülerin «Koministler Ülkü ocağını dinamitledi.» kışkırtması ile bir grup vatandaş, CHP.lilerin evlerine ve işyerlerine saldırmışlar, dinamit olayının düzenleyicisi sandıkları Töb-Der ilçe başkanı ve Bölükçam köyü öğretmeni Mustafa Yıldız ile Töb-Der yönetim kurulu üyesi İlhan Ocak'ı aramaya başlamışlardı. Olaylardan habersiz, bir arkadaşlarının evinde konuk olarak bulunan Mustafa Yıldız ve İlhan Ocak, gürültü üzerine dışarıya çıkınca kalabalık ve polisler tarafından sürüklenerek karakola götürülmüştü. Bundan sonra olayların yönü değişmiş Ülkücü komandolar yakın köylere giderek «Komünistler camilere saldırıyor, Alevilerle Sünniler çarpışıyor.» haberiyle halkı kışkırtmışlardı. Kışkırtılan çok sayıda silâhli köylü Pazarcık'a yürümüş ve başlayan kavga bütün ilçeyi sarmıştı. Mustafa Şenpınar'ın öldürülmesi, yirmi kişinin yaralanmasıyla sonuçlanan olay, Gölbaşı, İskenderun ve Gaziantep'ten getirilen jandarma ve askeri birliklerce bastırılmış, ilçenin giriş çıkışları kontrol altına alınmış, sokağa çıkma yasağı konmuştu.

Adalet Bakanı İsmail Müftüoğlu, Demirel'in hükümeti kurmasından bu yana altı öğrencinin öldüğünü, ikiyüz onyediyi kişinin yaralandığını, yüzaltmışbeş sanığın yakalandığını söylemişti.

«Sesler kesildi. Polis arabaları, panzerler çekildi.» dedi karım.

«Buna sevindim işte.» dedim.

Malatya'da bir polis ile bekçi, otomatik silâhlarla ateş edilerek öldürülmüştü... Ellerinde çantalar olduğu halde merkez P.T.T.si önünde saat 23.30 sularında gezinen parkalı dört kişiden, siyasi polis memurları Kemal Uçaner ve Mehmet Şenses kuşkulmuşlar, kimliklerini sormuşlardı. Polislin kimliklerini sorduklarından ikisi otomatik tabancalarla karşılık vermişler ve kaçıma başlamışlardı. Polis Mehmet Şenses, hastaneye götürülürken ölmüş, Kemal Uçaner de ağır yaralanmıştı. Silâh sesine koşup yaralıları gören bekçiler, kaçanları izlemeye koyulmuşlardı. Biraz sonra kimlikleri bilinmeyenlerle vuruşan bekçilerden Bekir Altındağ ölmüş, Hasan Salman ile İbrahim Çamur, ağır yaralanmışlardı. Et ve Balık Kurumu, ürünlerine büyük ölçüde zam yapmıştı. Öğretmen lisesini Başbuğ'un bir (Albay)ı yönetiyordu.

İstanbul'daki vergi denetimlerinin yararsızlığını ileri süren kontrolör Murat Koğacıoğlu, Kayseri'ye sürülmüştü. SSK.dan çıkartılan işçilerin yerine komandolar alınacaktı... Daha bir sürü rezalet! Canım sıkıldı, bir cigara yaktım ve yumuşak yumuşak yağın kar'a ilişti gözlerim. Sevinc gibi bir şeyler kıpırdadı içimde, «Kar yağıyor, çabuk gel!» diye seslendim. Islak ellerini kurularak girdi odaya karım. gülümsedi, «Ay ne hoş!» dedi, «Hep böyle yağsa ya.»

«Yollar kapanır sonra, fırınların önünde kuyruklar belirir.» dedim.

«O da var ya... Benim işim bitiyor, az kaldı, çoraplarını yıkiyorum. Geleyim de bana bir şeyler oku.» dedi karım.

«Olur.» dedim. Kar böyle yağmaya devam ederse caddelerdeki buz tabakası örtülür, kayanlar, düşenler olmazdı... İstanbul vilâyetinin önündeki yokuş belirdi gözlerimin önünde. Araçlar güçlkle tırmanıyorlardı. Geçen gün Ankara'ya gelen Mehmetcan Köksal telefon etmişti. Tarık Dursun K. ile Mehmet Harmancı'nın yönettikleri Koza Yayınevine verdiğim ve adını (Arkası Yarın) koyduğum günlüklerimden bir kısmı dizilmişti. Tarık Dursun K. yazılarımla ilgilenmem, düzeltisini yapmam için İstanbul'a çağırıyordu. «Bu akşam dönüyorum ben, hadi gel seni de götürüyem.» demişti Mehmetcan Köksal. Aybaşından önce Ankara'dan ayrılmamın olanaksız olduğunu söylemişim Mehmetcan Köksal'a. Yazıların dizilmesi, baskıya hazırlanması hem iyi hem de kötüydü. Tarık Dursun K. on formalık bir kitap yapacaktı, ve kitaba yedi günlük girecekti. Oysa günlüklerin çoğunu, Karaören'e teslim etmişim. Basılacaktı. Hatta şimdiye kadar basılması gerekirdi ama araya başka kitaplar girdiğinden benim (Sayılı Günler) ertelenmişti. En geç Şubat ya da Mart'ta piyasaya çıkacaktı. Bir ay önce İstanbul'da, Tarık Dursun'un yanında Sami Karaören'e telefon etmiş, —durumu— sormuş, «Yüzde yetmişbeş basılacak» karşılığını almışım. (Yüzde yetmişbeş) sözleri midemi bulandırmıştı ama umudumu kesmemişim... Önce basılacakken şimdi —ihtimaller—den söz ediliyordu.

Neyse, (Sayılı Günler) yayınlanmadan (Arkası Yarın)ı yayınlamasını rica etmişim Tarık Dursun K.'ya. Mehmetcan Köksal'ın haberi şaşırtmıştı beni. Çağdaş Yayınlarının kitabımı basmayıcağını mı öğrenmişti Tarık Dursun K. ve bu nedenle mi harekete geçmişti? Birşey bilmiyordum. Hemen Dursun K.'ya, Sami Karaören'e, Halil İbrahim Bahar'a birer mektup yazdım.

Tarık Dursun K.'ya yazdığım mektupta, son günlüklerimden yedi tanesini içeren (Arkası Yarın)ı —onları— beklemeden piyasaya sürerse, belki de Sami Karaören kızar, (Sayılı Günler) i basmaktan vazgeçerdi. Bu yüzden beklemesini, Sami Karaören'den kesin bir cevap almadan baskıya vermemesini, mümkünse ertelemesini belirttim. Çünkü (Arkası Yarın) ın tek başına yayınlanması benim aleyhimdeydi, son günlüklerdi, ilgi duyanları, okurları şaşırtır, «Ötekiler nerde?» sorusunu sordururdu ve böyle davranmakta da haklıydılar. Kimse bir şeyi sondan başa doğru okumak istemezdi. Üzerinde durulan, yazı yazılan, tartışılan, gürültü patırdı kopartan günlüklerin hepsi Sami

Karaören'deydi. Sami Karaören fikrini değiştirirse, alırdık günlükleri, (Sayılı Günler) adıyla çıkarır, (Arkası Yarın)dan elimizi çekerdik...

Sami Karaören'e yazdığım mektupta, birkaç soru vardı. Son durum neydi? (Sayılı Günler) basılacak mıydı, basılmıyacak mıydı? Basılacaksa ne zaman basılacaktı? Bana belli bir tarih bildirebilir miydi? Eğer basılacaksa ve günlüklerin tümü Çağdaş Yayınların boyutlarını aşarsa ve bir seçme yapmak gerekirse, seçmeyi Halil İbrahim Bahar'la birlikte yapmasını, Bahar'ın bu konuda yetkili olduğunu, iki satırlık karşılık verirse sevineceğimi söyledim.

Halil İbrahim Bahar'dan da, Sami Karaören'le görüşmesini, «Yüzde yetmişbeş basılacak» sözlerinin ne anlama geldiğini öğrenmesini rica ettim.

Sami Karaören ve Halil İbrahim Bahar'dan gelecek cevaplardan sonra Tarık Dursun K.'ya yeniden bir mektup yazacaktım.

Mektuplar ellerine geçmişti herhalde, pazartesi postacıyı bekleyebilirdim.

«Tamam, işim bitti.» dedi karım, yanıma oturdu. Ona (Yedi Çınar Yaylası) nı okumaya başladım. Yirminci sayfasında kar dindi, güneş çıktı. «Kızılay'a gidelim mi? Hem sana kumaş alırsın.» dedi karım. «Gidelim.» dedim. Çıktık. Güneş vardı ama soğuğun ısırcılığı sürüyordu. Paçalarımın giren soğuk vücudumu donduruyordu. Sık sık hapşırıyordum. Yerler kaymıyordu ama biz gene karınca adımlarıyla yürüyorduk. Taze kar ayakkabılarımızın altına yapıştıyordu. Alemdar sinemasının önünde bindiğimiz dolmuşta İzmir caddesinin orda indik, yürüdük. Karamürsel'in önünden geçtik. Güven parkının Kızılay'a bakan ağaçsız alanı kar örtmüştü. Bir tek iz yoktu. Parlıyor, gözlerimi kamaştırıyordu... mavili, kırmızılı kıvılcıklar uçuşuyordu gözlerimden ve gözlerim sulanmıştı, sıcak yaşlar şıpır şıpır akıyordu yanaklarımdan. Yeşil ışık yanınca karşıya geçtik, sağ kaldırımdan yukarıya vurduk. Bakanlıklardaki Sümerbank'a girdik. Ilıktı içerisi. İstedğim füme yoktu. Desenli ve düz siyah lâstikotin kumaşları beğenmedim. Geriye döndük. Penguen'in yanındaki Kula Kumaş Deposunun bulunduğu üçüncü kata tırmandık dinlene dinlene. Ekose bir kumaş gözüm tuttu ama metresi üçyüz liraydı. Israrımız üzerine ancak metrede on liralık bir indirim yapabilecekti tezgârtar. «Gidelim burdan, burası bize yaramaz.» dedim. Merdivenden indik. Ağzıma geleni söylüyordum. Bu ne korkunç pahalılıktı böyle! Bir de Mithatpaşadaki Sümerbank'a bakacaktık ama Sümerbank'a gidene kadar yolumuzun üzerindeki bütün vitrinlere gözüttük. Uydurma şeylerdi ve ateş pahasıydı. Sümerbank'taki Skoç kumaşlardan birini beğendim. Ekoseliydi, kahverengiye çalıyordu. Biraz yaşlı gösterecekti ama öne-

mi yoktu, metresi de ikiyüz yirmibeş liraydı. Üç metre aldık. «Zafer çarşısına uğrayalım mı?» dedim.

«Uğrayalım. Üşüdüm ben, Remzi Bey bize çay söyler.» dedi karım.

Çarşı sıcaktı. Kahve tıklım tıklımdı. Merdiven basamakları, taş döşeme ıslak ayak izleriyle karmakarışıkı. Kitapçıların bulunduğu koridor gezinenlerle, kitaplara bakanlarla, kitap alanlarla doluydu. Remzi İnanç'ın dükkânında dört kişi vardı. Remzi İnanç, dudaklarının arasındaki cigarayı aldı, «Sen neredesin be? Öldün mü?» dedi. «İyilik Remzi Bey, siz nasılsınız? Güngör hanım nasıl? Çocuklar nasıl?» dedi karım. Köşeye çekildik, oturanlardan iki kişi kalktı, tabureleri bize verdi. Teşekkür ettim.

«Hava nasıl?» dedi Remzi İnanç.

«Berbat.» dedim, «Bütün havalar berbat.»

«Faşistler boyuna tırmanıyorlar, bakalım nerede duracaklar?» dedi biri.

«Çay içer miyiz?» dedi Remzi İnanç, ilgiyle.

«Çay içeriz, rakı içeriz, su içeriz ve kan içeriz,» dedim.

«Hepsi iyi de, sonuncu kötü.» dedi Remzi İnanç.

«Biz içmiyoruz, bizim kanımızı içiyorlar.» dedim.

«Doğru.» dedi Remzi İnanç. Tuncer Tuğcu'yla, Dinçer'le, Sencer'le selâmlaşık.

Öykü dergisi gelmişti. Kapağında, Ayvalığın (Şeytan Sofrası)nda, karımla beni otomobiliyle oraya götürten dostum Teoman Mamra'nın çektiği gömlekleli bir resim vardı, Profildan çekilmişti. Sürekli esen rüzgâr, saçlarımı dağıtmıştı. Rihar Vağner'e benziyordum. Derginin bazı sayfalarında, (Bir Olayın Başlangıcı)nın arka kapağının iç tarafındaki küçük resmimle, uzun yıllar İstanbul'da Bulgar Konsolosluğu yapan ve Nijerya Büyükelçiliğine atanan Bay İgnatef'in onuruna verilen kokteylde komşumuz Foto Sait Yıldırım'ın çektiği büyük resim yer alıyordu. Resim çok küçültülmüştü. Orhan Kemal, karısı Nuriye hanım, Yaşal Kemal, Rauf Mutluay, Mehmet Seyda, Necati Tosuner ve ben yan yana durmuş, gözlerimizi objektife dikmiştik.

Heyecanlı, dolu bir akşamdı. 16.2.1970 yılındaydı. Hava yağmurluydu.

Eleştirmen, hikâyeci Cemalettin Aykın'la salona girdiğimizde cigara dumanlı, alkollü bir sıcaklık çarptı yüzümüze. Bay İgnatef ile karısının ellerini sıktık. Basın Ateşesi Velko Kristev bizi coşkuyla karşıladı. Dereden tepeden konuştuk, şakalaştık. Kültür Ateşesi Hristo Kristef, Cemalettin Aykın'ın yazmakta olduğu (Plevne) romanı üzerinde konuştu. Mastika ile Slibova rakıları küçük billur kadehlerle dağıtılıyor, ama kimse iltifat etmiyor, viski istiyorlardı. Ben bir iki

kadeh Mastika içtim. Turşusuz gitmiyordu. Birer bardak viski aldık. Yaşar Nabi Nayır, Oktay Akbal, Haldun Taner, Necati Cumalı ve Tahir Alangu'yla selâmlaşmıştık. Cemalettin Aykırı'ı tanıştırdım onlarla. Oktay Akbal, kederliydi, annesi ölmüştü. Bilmiyordum. Baş sağlığı diledim. «İşittiğime göre sen Ankara'ya bir aşk hikâyesi yüzünden gitmişsin.» dedi Oktay Akbal. Gülümsedim, «Öyle gibi.» dedim. «Şaşırdım.» dedi Oktay Akbal, «Bu ne kadar büyük bir aşkmış ki, seni İstanbul'dan kopartıp Ankara'lara kadar sürüklüyor.»

«Bu da çağımızda aşkın ölmediğini gösterir.» dedi Necati Cumalı.

«Şövalyelik dönemine özgü bir şey bu. Çok hoşuma gitti.» dedi Oktay Akbal. Rauf Mutluay, elinde viski bardağıyla sokuldu yanımıza, «İyiliklere.» dedi, bardağı ağzına götürdü. Uzun süredir dargın bulunduğum Mehmet Seyda, Necati Tosuner'le geldi. Barıştık. Necati Tosuner'le Ankara'dan söz ettik. Burhan Arpad'la karısı büfeye doğru yürüyorlardı.ERCÜMENT BEHZAT LÂV'la kucaklaştık, «Nasılsın şekerim?» dedi, «İyilik üstad.» dedim. Hüsamettin Bozok, Selâmi Akpınar, İlhami Sosyal, Orhan Kemal, karısı Nuriye hanım Sovyet Kültür Ateşesi Hüseyinzadeyle konuşuyorlardı. Orhan Kemal gribe yakalanmıştı, ayakta güçlüğüle duruyordu. Herkes Necati Cumalı'nın (Tehlikeli Güvercin) oyununu övüyordu. Yaşar Kemal, bir kolunu benim bir kolunu Cemalettin Aykırı'nın omuzuna attı içtenlikle. Cemalettin Aykırı, Yaşar Kemal'in (Ağrıdağı Efsanesi) ni beğendiğini söyledi. «Efsane konusunu işleyen ön roman yazacağım.» dedi Yaşar Kemal.

Rauf Mutluay'a, Necati Tosuner'e ve Cemalettin Aykırı'na büfeden içki taşıdım boyuna. Necati Tosuner, Orhan Kemal'le resim çekirdi.

İsveç Başkonsolosu, bay İgnatef'i ve hizmetlerini anlatan bir konuşma yaptı. İgnatef, Fransızca karşılık verdi.

Dr. Nazif Kuyucaklı, Velko'yla Bulgarca konuşuyordu. Sovyet Kültür Ateşesi ile tanıştırdı beni Orhan Kemal.

Cemalettin Aykırı'ı bir ara kaybettim ve bir daha göremedim.

Orhan Kemal, Rauf Mutluay, Mehmet Seyda, Yaşar Kemal, Necati Tosuner, Nuriye hanım ve ben poz poz resim çekirdik. Rauf Mutluay, Mehmet Seyda ve ben üçlü bir resim daha çekirdik.

Dışarı çıktığımda sarhoşlamıştım, başım dönüyordu.

«Yeter resimlerine baktın, biraz konuşalım.» dedi Remzi İnanç.

«Sende Dorian Gray var mı?» dedim.

«Buluruz senin için bir tane.» dedi Remzi İnanç.

Birkaç gündenberi Selâhattin Hilâv'ın çevirisi olarak radyoda yayınlanıyordu. Yıllar önce okumuş ama ayrıntılarını unutmuşum, bir

kez daha okumak istiyordum.

«Gazap Üzümleri var mı?» dedi karım.

«Olacak.» dedi Remzi İnanç. Çıkardı aradan. Yeni baskıydı ama arka kapağının köşesi yırtıktı. Karım yırtık pırtık şeylerden hoşlanmazdı, bana baktı. «Önemli değil, sayfalarında bir şey yok ya...» dedim. «Ama biliyorsun, böyle okuyamam ki.» dedi karım. «Remzi, başka bir tane versene.» Kendisinde yoktu, Sencer Keleş'ten aldı getirdi.

Çay tazeydi. İçimi ısıttı.

«Cengiz Aytmatof'un da eserlerini alalım.» dedi karım. O kitaplara Sabahattin Ali ile Abdülhak Şinasi Hisar'ın kitaplarını da kattık, kocaman bir paketle ayrıldık Remzi İnanç'ın yanından. Soğuk çoğalmıştı. Karamürsel'in bitişiğindeki sokağa saptık, yüz metre kadar yürüdük, Muallâ'nın dairesindeki birinin salık verdiği terzi Şükrü'nün üçüncü kattaki dikimevine girdik. Genç bir adamdı terzi, za-yıftı, bir gözü de kördü. Bizi içtenlikle karşıladı, kırk yıllık dostmuş gibi ellerimizi sıktı, yer gösterdi, bir şey içip içmiyeceğimizi sordu.

«Teşekkür ederiz. Siz hemen ölçümü alın, işimiz var.» dedim. Ceket iki düğmeli, sivri yakalı olacaktı. Şubat'ın üçünde ilk prova yapılacak, yedisinde de teslim edecekti. Yelek de istiyordum. »Ne kadar dikeceksiniz?» dedim. «Yediyüz lira.»

«Çok.» dedim, «Beşyüz liraya diyorlar.»

«Bizi buraya yollayan Sait Bey'e beşyüz liraya dikiyormuşsunuz.» dedi karım.

«Ama Sait Bey, benim onbir yıllık müşterim.» dedi Şükrü, «Elli lira kırıyorum.»

Karımla konuştuk, derken adamın dediğini kabul ettik.

P.T.T. dağıtıcılarının doldurduğu bir otobüse bindik, Maltepe'de indik. Kayserili bakaldan iki küçük şişe Yeni rakı aldım. Eve girdik. Soğuşun şiddetinden yakınan karım çay içen babasına, «Akli olan bu havada yerinden kıpırdamaz.» dedi.

«Siz niye çıktınız öyleyse?» dedi babası gülerek.

«Akılsızlığımızdan.» dedim. Soyundum, pijamalarımı giydim, pal-tomu omuzlarıma attım. «Sana Arvavut çiğeri yapacağım.» dedi karım.

«İyi olur.» dedim, «Beraber içeceğiz rakıyı ama.»

«Bir kadeh alırım. Hadi mutfağa girelim, ben çiğeri keserken sen de yanımda dur.» dedi karım.

Girdim. Çiğeri dolaptan çıkardı. Birden gözlerimin önünde Kadıköy iskelesi belirdi bütün ayrıntılarıyla. Yolcu yüklü bir vapur, bulanık ve çalkantılı suları yara yara Karaköy'e doğru gidiyordu. Cemal Süreya, içinde miydi acaba?

AYRIKOTLARI GİBİ

SELİM İLERİ

Türk romanının orta halli serüveninde, son birkaç yıldır, umulmadık olaylara rastlanıyor bence. Bu olaylar, bir zamanlar tek çizgi- de gelişen, üç beş yançıkmayla yetinen romanımızın yeni bir serüvene atıldığını imliyor. Çünkü kalın çizgi, bugün, kesinlikle bir kalamaya dönüştü.

Fénelon'un «Telemakhos'un Başından Geçenler»ini, Yusuf Kâmil Paşa türkçeye çevireli, yüzyılı çeyrek aşdı. «Terceme-i Telemak»la Türk okuru da romanı da edebiyat türü olarak tanıdı. Ama bu yapıtı, o günlerde kaç kişi ve ne amaçla okudu? Böyle bir soru, bizi, daha işin başında, batıdaki anlamıyla romanı gereksinip gereksinmediğimiz meselesine itebilir.

17. yüzyılın ortasıyla 18. yüzyılın başında yaşayan Fénelon, eğitici yanları ağır basan yapıtlarıyla tanınmıştı. «Telemakhos'un Başından Geçenler» de yaratıcılığı değil, eldeki hazır mitologya birikimini kuru kuruya kullanır. Yusuf Kâmil Paşa'ysa okurlara eğit- sel, göz açtırıcı nitelikler taşıyan bir yapıt sunma özlemindedir. İşin içine eski nesrimizin üslûp özellikleri de karışınca, roman türü, Türk okuruna pek garip biçimde tanıtılmış olur.

Şemsettin Sami'nin «Taaşuk-i Talât ü Fıtnat»ı da göz önünde tutularak, Tanzimat'la başlayan hikâye ve roman çabalarının genel-likle batkıya uğradığını, kocakarı masalının ötesine geçemediğini söy-leyebiliriz.

Örnekse «Taaşuk-u Talât ü Fıtnat», hemen birinci sayfasında romanın nesnel koşullarından (gerekmediğinde anlatıcının aradan çekilmesi, vb) sıyrılıp ya da bu nesnel koşullara hiç ulaşamayıp, geneleğimizdeki meddah hikâyesine dönüşür. Aksaray'da «ufacık» bir

odayı betimleyen, görüntülemeye üçüncü tekil kişinin gözünü yeğleyen yazar, dayanamayıp araya girer: «Minderin karşısında bir sandalye üzerinde, ne yaşta olduğunu farkemedemem, lâkin ihtiyarça görünür bir arap karı oturup yüzünü iki eline ve dirseklerini dizlerine dayatmış ve bir büyük hayret ve taaccüple gözlerini kadından oğlana ve oğlandan kadına gezdirirdi.»

Bütün bir Türk romanının alt etmeye uğraştığı talihsizlik, şu alıntıyla simgeleştirilebilir. Yazar (anlatıcı), aradan çekilmek istedikçe, geleneğinde olmayan bir meselenin çarmihını taşımak zorunda kalmıştır. Şemsettin Sami'den çok sonra, ondan çok daha ustaca, gerçekten başarıyla roman yazan Yakup Kadri, zaman zaman anlatıcı niteliğiyle romana karışır, bu alışlagelmiş gelenekten *artistik üslûp yaratmanın yollarını* arar.

İlk romancılarımız ve özellikle hikâyecilerimiz anlatım tekniklerinin *çeşitliliğinden* habersiz davranmış gibidirler. Yine Şemsettin Sami'nin roman taslağına dönelim. Talât beyin annesi ağzından anlatılanlar, okur için gerekli ön bilgileri içerir: «Ah! Merhum pederi can çekiştirirken Talât'ı iki gözünden öpüp 'İşte bu çocuğa beraber terbiye verecektik; lâkin ne çare, bana kader müsaade etmedi, bunun terbiyesi sana kaldı, tekâsül etme,' diyerek, bir eli çocuğun yüzünde ve diğer eli benim elimde olduğu hâlde teslîm-i can eyledi. Talât'çığım o vakitler altı-yedi yaşında idi.» Oysa bu ve benzeri anı-olayları dadı zaten bilmektedir. Yani, teknik olarak, dadının bildiği şeylerin nasıl okura açıklanabileceği konusunda yazar hiç düşünmemiştir. Böylesi bir ihtiyacı duymamıştır. Önemli olan, okura, konusal yapının aktarılmasıdır.

Gelgelelim Tanzimat roman ve hikâyesinin çokça etkilendiği Fransız edebiyatında ne akıl çağı, ne romantik çağ örnekleri böyle bir teknik yanlışa saplanmamıştır. Çünkü roman, gelişirken, feodal toplum düzeninden burjuva sınıfının isterlerine geçiliyor, bunun koşutluğunda anlatım teknikleri de yetkinleşiyordu, daha doğrusu, yetkinliğin gerekisini duyuluyordu.

Dikkat edilirse ilk romancılarımız Balzac'ı, Zola'yı, Flaubert'i ve Stendhal'i okumamış ya da önemsememiş görünürler. Seçtikleri, çevirdikleri, etkilendikleri örneklerin çoğu, romanı ve hikâyeyi bir anlatı sanatı biçiminde görememiş başarısız ürünlerdir.

Talât beyin annesinden bu yana, romanımızda (buna bağlı kalmınarak, modern bir sanat olması gereken sinemamızda), geriye dönüşler, hep böyle teknik yanlışlar üzerine kuruludur diyebiliriz. Bilgi-vericiyle bilgi-alıcı arasındaki alış-veriş yerine, özdeşlik göze çarpar. Bilgi, bilenle bilmeyen arasında değil, iki bilenin söyleşiyle ak-

tarılır okura. Bu günümüzde aşılabilir (Yusuf Atılgan'ın «Aylâk Adam», Oğuz Atay'ın «Tutunamayanlar»ı aşkın birer örnektir). hâlâ etkinliğini korumaktadır. Hemen hemen bütün bir «köy romanı» serüveninde ya da savlı romanlarda bilgi böyle bir sarsaklıkla okura ulaştırılır.

İşte tek çizgide gelişen roman serüvenimizin, anlatım açısından en büyük özelliği —özellik denirse tabii— budur; yanılmıyorsam. Bu yüzden, romancı, anlatacağını en «doğru» biçimde değil de, en «kolay» biçimde anlatmanın tuzağına düşmüştür. Kuşkusuz bunun böyle olmadığı örnekler, ayrıkotu gibi romanlar var edebiyatımızın birliğinde. Ve son yılların ürünleri de bu ayrıkotlarından temelleniyor.

Başka yazılarda ayrıkotlarını tek tek irdelemek istiyorum. Şimdi, yine Tanzimat sonrasına dönüp, kolay anlatmanın doğurduğu sarkıntılardan bir başkasına işaret edeyim:

Mehmet Murat, «Turfanda mı, Yoksa Turfa mı?» adlı yapıtında ilginç bir kronik denemesine girişir. 19. yüzyılın sonu, tarihî koşulları çerçevesinde irdelenecektir. Bu amacı güden başlangıç, roman ortalamamışken yol değiştirir, «Turfanda mı, Yoksa Turfa mı?» dolambaçlı bir serüven öyküsü olup çıkar. Çünkü kolay anlatma, denetlemeyi sağlamaz. Yaşamı, insanı kolay yollardan anlatan romancı için, gerçeklik duygusu önemli bir denetim değildir. Romanı dizginleyen, yalnızca, okura konunun aktarılmasıdır.

Oysa ayrıkotlarından temellenmiş yeni bir roman, Oktay Rifat'ın inanılmaz ustalığındaki «Bir Kadının Penceresinden» i her türlü dolambaçlı serüvenden arınmıştır. Hatta, bir serüven gibi akış gösterebilecek bir politik cinayet bile, üç beş cümleye sığdırılmış, gizini, daha romanın ortasında, bütün bulanıklığıyla okura fısıldayarak, serüven etkilenimlerinden uzak tutmuştur kendini.

Peki, «Turfanda mı, Yoksa Turfa mı?»dan «Bir Kadının Penceresi»ne (çünkü bu ikincisi de, gerçek bir kroniktir), bizi ulaştıran, bu büyük değişimi sağlayan nedir? Romanımızın birimleri mi? Sanmıyorum. Meselenin temelinde, iktisadî ve toplumsal koşulların değişimi göze çarpıyor asıl.

Osmanlı-Türk toplumu, bütün bir batış döneminde, edebiyat ihtiyacını, burjuvazinin yetkin türü romanda aramayacaktı kuşkusuz. Toplumsal sorunları roman öncesinde çözümleyip, izdüşümleri aracılığıyla Madame Bovary'sinde müthiş bir kişilik çözümlemesine girişen Flaubert şöyle dursun; duygusal yaklaşımlarıyla romanımızı etkilemesi gereken Dickens bile yazarlarımıza uzak düşmüştür o sıralar. Dickens'ın ezilen sanayi işçisini duyumsattığı hatırlanırsa doğaldır bu durum.

Karagöz'ü yalnız seyirlik ihtiyacı için yeterli bulmuyordu Osmanlı-Türk toplumu. Hacivat-Karagöz ve meddah hikâyesi, hattâ doğmaca tiyatro olup olmadığında işkillenebileceğimiz Ortaoyunu anlatı sanatı için de yeterliydi bir bakıma. Okuma değil, dinleme; düşünme değil, eldekinin yinelenmesi gereksiniliyordu.

Batılı roman sürekli devingendi. Serüveninde dönemeçli yollar göze çarpıyor. Etki-tepki yasaları söz konusu.

Tanzimat'ı yeşerten toplumdaysa yaşam, sanki hiç değişmeyen ve değişmeyecek olan bir yatakta akıyordu. Gölge oyunu bile, neredeyse, kutsal tören nitelikleri taşıyordu. Şemsettin Sami'nin ilk deneyi bunca ilkelse, asıl çıkış yollarını zorlamasının olanaksızlığındandı.

Öte yandan Oktay Rifat'ın romanına baktığımızda, hemen hiçbir anlatım yanlışlığına rastlamıyoruz. Filiz'in gündelik yaşamı, o korkunç tekdüze ev içi düzeni, batı romanının yapıtlarında bile az rastlayabileceğimiz tekdüze bir anlatımla yansıtılmış. Filiz'le Selim'in aşkına gelince, bu serüven de, ardındaki (temelindeki) büyük toplumsal patlamalarla belirlendiğinden, serüven olmaktan çıkıp, yaşamdaki gerçekliğini kazanıyor. Tarihin, yani bugünün koşullarının, ama tarihî koşullarının belirlediği bir roman diyebiliriz «Bir Kadının Penceresinden» e. Tam zamanında yazılmış. Ne erken bir dönemin unutkanlığına rastlayacak, ne de gecikmiş olmanın talihsizliğini hissettirecek...

Bedri'nin ağzından Nüvit'in bu acı verici aydın kimliğinin, müthiş bir görüşünü belirleyen Oktay Rifat, bize, bugün niçin iyi roman yazıldığını da eni konu açıklayabiliyor: «Bir gün hiç unutmam, dedi, Tanrı'sız bir toplumda yaşıyoruz demişti bana. Sen Tanrı'ya inanmazsın demiştin. İnanmam, demişti. Öyleyse? diye sormuştum. Tanrı'nın iki niteliğine İyi'ye ve Güzel'e inanırım, demişti. Oysa Tanrı'ya inanır geçinen en koyu müslüman bile, İyi'yi ve Güzel'i bu geri kalmış toplumda artık bilmiyor.»

Buradaki anlatımın Talât beyin annesini bir daha hortlamamak üzere gömdüğü de çok açık. Bilgi-alıcıyla bilgi-vericinin ilişkisi, Nüvit'ten aktarılan gözlemde, roman yazarıyla okurun nihayet, az gelişmiş değil, tersine çok ileri bir düzeyde ve sanki düzende buluştuğunu muştuluyor.

Sanırım bundan böyle ayrıkotları, gerimizde, bize bir birikim gibi sunulmak istenen yığınla romana uygun düşecek bir nitelenme. Bugünün roman patlaması da, toplumun neye gebe olduğunun çok açık, çok kesin bir kanıtı.

«KONUŞMA ŞİİRİ» YA DA ŞİİRİN SOLUNGAÇLARI

GÜRKAL AYLAN

«Günde ortalama üç öğün yemek yeriz.

Hergün milyonlarca sofradan artıp çöpe giden ekmek miktarını, bilmem hiç düşündünüz mü?

İnsanların konuşmalarını ekmeğe benzetirim ben. Farkında olmadan söylenen şiirsel sözler. Tıpkı ekmek artıkları gibi, çöpe giderler. İşte benim çabam, uğraşım, bu sözlerin saklanıp değerlendirilmesi, yaşam sofrasında baş köşeye oturtulması için girişilmiş bir uğraşıdır. İnsanların birbirlerini kırmayacakları, birbirlerini yüceltip güzelleştirecekleri konuşmalardan çıkaracağımız şiirsel sözlerle kuracağız Konuşma Şiirini... Sokaktaki insanın kendini içinde bulacağı, yaşayan, soluk alıp veren şiiri, hep birlikte, yeniden kazanacağız.»

Aşağı yukarı bunları söyledim, bana çağrıda bulunan lisenin sahnesinden, genç öğrencilere... Evet, Konuşma Şiiri programı, istek üzerine, geçenlerde Üsküdar Amerikan Kız Lisesi'nde yineleni. Tiyatro salonunu dolduran cıvılcıvılcı, coşkulu, bilinçli, şiire tutkun yüzlerce öğrenci sunulan örnekleri ve açıklamaları dikkatle izlediler ve Konuşma Şiiri yöntem ve kavramını benimsediklerini belli eden olumlu tepkiler sundular.

Umutlandıran olay yalnız bu mu?

Kenter Tiyatrosunda yapılan toplantıdan bu yana yalnızca 2 ay geçti ama, eşten dosttan bana ulaşan şiirsel söz derlemelerinin sayısı 20'ye yaklaştı. Bunların içinde benim derlediğim 3-4 söz de var. En ilginç, galiba İzmir, Çeşme'den gönderilen kâğıt peçete... Bunları elde eden dostum, peçetenin üzerine yazılı notları bana telefonla iletirken çocuk gibi heyecanlıydı.

Yazımın girişine aldığım konuşmaya dönüyorum gene «Sokaktaki insanın, kendini içinde bulacağı, yaşayan, soluk alıp veren şiiri, hep birlikte, yeniden yazacağız.» derken, bundan kendime bir övün-

me payı çıkarmayı hiç düşünmedim. Yıllardır duyulan bir özlemi, insana hemen gerçekleşiverecekmiş gibi gelen bir dileği yansıtır bu söz aslında. Şiirle bugüne dek belki de doğru dürüst ilgilenmemiş ortalama kişiyle bu yolda bir diyalog kurabildiğim an, ne mutlu biz ozanlara! Bak kardeşim, bu sözler senin sözlerin. Falanca gün, filânca yerde senin ağzından çıkan sözler. Biz bunu aldık, kendi tezgâhımızda, kendi ipliğimiz, kendi iğnemizle dokuduk. Bir incele bakalım, senin yaşantını, iç dünyanı, sevincini, sıkıntını, yalnızlığını vb. gereğince yansıtabilmiş miyiz bunu yaparken? Seni anlatabilmiş miyiz bu dizelerde? Yabancı gibi durma onun önünde, senin yaptın o, senin şiirin! diyebildiğimiz an, zaten yaşayan, soluk alıp veren şiirin temelini atmış olmayacak mıyız? Peki ama, ne bu özlem?

Solungaçları kımıldayan şiire bu canatış neden?

Böylesine mi koptu şiir yaşamdan? Şiirden böylesine mi yüz çevirdi insanlar? Ne yazık ki, öyle. Geçen sayıdaki yazımda belgelemeğe çalışmışım bu gerçeği. Cumhuriyet sonrası şiir akımlarının bazı yönlerden şiir sanatımıza katkıları gerçi büyük oldu ama, bu akımlar içinde gereğinden çok abartılan, savunulan, odak noktası yapılan kimi ozanların okuru şiirden soğutmadaki başarısı da o denli büyük oldu. Şimdi solungaçları olan, soluk alıp veren, eve, sokağa girebilen bir şiire duyulan özlem biraz da buradan geliyor olmalı.

Konuşma Şiirinin bir özelliği de, belgelenmeğe elverişli olması. Bunu yapmak da gerek zaten. Amacına uygunluğu yönünden. O şiiri yazanı esinlendiren anahtar sözcüklerin sahibi —diyelim X bankasında çalışan bir memur— mümkünse «çocuğunu», yani yaptını tanımalı. Bundan çevresine, eşine dostuna sözetmeli. Onların diktatini de şiire çekmeli. Bu olay, onu tanıyanlar arasında konuşmalara, tartışmalara yolaçmalı. Hem kendisi, hem çevresindekiler, kitabevi tezgâhtarlarından şiir kitapları istemeli. İlk kez ciddî olarak şiirle ilgilenme gereksinimi başlamalı hepsinde. Şiirin solungaçları, yüreğini tutuşturmalı insanın.

Ne bekliyoruz ya?

BİR VAR, BİR YOK

Direnmek boş, işte yaşam!

**Kuşlar, kuş telleri,
yeşil toprak ve otlar
hepsi giderler**

**hızla geçmede herşey,
gün, günbaşı, günortası, günsonu,**

yazgeçimi, güzdemi, kışarası,
nasıl giderler

insanlar, ölü doğmuş tohumlar gibi
düşer toprağa
bir ışık, bir an, bir resim
olup giderler

tartışma? Peki, tartışalım,
hangi sudan nedenle?
kırılım, kırılalım
sözler giderler

işte, bir yeni yolcu
örtüyor yaralı gözlerini
hayat doluydu bir zamanlar
çöktü ulu çınarlar gibi

iyi bak, onun da ateş yanmıştı yüreğinde
şimdi bir haritaya dönüyor oysa
saçı, tenha ve soğuk göğsü,
gözünün derin denizleriyle

direnmek boş, işte yaşam!
Kuşlar, kuş telleri,
yeşil toprak ve otlar
hepsi giderler

renkler renk dalları,
at sesleri, çiçekler,
umut, bilinmemiş erdemler
hemen giderler

iyi bak insanlara,
yarın giderler!

Şiirin doğuş öyküsü:

Vapurda tanık olduğum ve iki arkadaş arasında geçen bir konuşmada, şu ilginç sözleri duydum bir ara: **İyi bak insanlara, yarın giderler!** Ve bu temayı işleyerek Bir Var, Bir Yok adlı şiiri ortaya çıkardım. Bir daha geri dönmesi olanaksız olan insanların, sonradan onarılamayacak söz ve davranışlarla kırılmaması, incitilmemesi gerektiğini savunan bir şiir.

G.A.

İLHAN USMANBAŞ İLE BİR SÖYLEŞİ

•

EVİN İLYASOĞLU

1) Sanat uğraşınızın özgeçmişini anlatır mısınız?

1921'de İstanbul'da doğdum. Ayvalık'ta büyüdüm. Bu kentimiz yerli olmayan halkı, büyük zeytinyağ fabrikalarıyla, gelip giden şilepleriyle, hele o zaman, bir endüstri kenti özelliği taşıyordu. Bu demektir ki tarım insanının gelenekçiliğinden uzak, yeniye açık yönüyle—olağanüstü güzelliklerini de katın bunlara— sanat konusunda ilerde alacağım davranışlara büyük bir etken oldu. Aile çevremizde ciddî müzik yapılırdı (ağabeyim Orhan Usmanbaş Seyfettin Asal'ın keman öğrencisiydi). Önce kendi kendime, daha sonra, Galatasaray Lisesi'ne geldikten sonra, Sezai Asal ile viyolonsel öğrenimini sürdürdüm. Lisede iken besteciliğe ilgi duydum. İyi piyano çalan matematik hocamız Delor ve ağabeyim besteci olmamı yüreklendirdi. İstanbul Belediye Konservatuarı'nda Cemal Reşid Rey'den armoni dersleri almaya başladım, daha sonra Ankara Devlet Konservatuarı bestecilik bölümüne girdim. Ferit Alnar ve Adnan Saygun'la çalıştım. Aynı konservatuvarda, ve şimdi de İstanbul Devlet Konservatuarında yirmi dokuz yıldır hocalık yapmaktayım. Aşağı yukarı her türde yapıtlar yazdım. Bazıları Türkiye'de ve dışarda ödülleri aldı. Çocukluğumdan beri yeniye merakım oldu; yeniye, keşfedilmemiş, bilimkurguya, teknik gelişmelere. Sanatta da Türkiye'de olunabildiğince yeni olmaya çalıştım, içten gelen bir dürtüyle. Geçmişin insanı kadar bugünün ve geleceğin insanına, onun kalıcılığına, iyi ve kötü yanlarıyla sürüp gideceğine, ama yaratıcılığının sönmeyeceğine inanırım. Bugünün insanının yaşamda, sanatta ve bilimde eskiye göre çok daha zorlu savaşlar vermek zorunda olduğunu biliyorum. Çağ-

daş insanlığın çeşitliliği ve bu çeşitliliğin bir kavga aracı olarak ortaya çıkışı bugünün en ilginç fakat en güç yönü. Gene de savaşa «yeniyle», hiç değilse ülkemiz için yeni sayılabilecek bazı şeylerle katılmayı yeğ tutarım. Bu yüzden her yapıtımda daha önce denemediğim yeni şeyleri denemek istemişimdir. Bunu yaparken Türkiye'nin gerçeklerinden kopmuş olduğumu hiç düşünmedim. Tam tersi. Çok çeşitli gerçeklerimiz olduğuna inanırım. Sanatçılarımızı da o gerçekler içine koyarım. Toplumumuzun yeniye büyük gereksinmesi var. Bu yeni savaşıdır sanatçıyı kendi üzerinde, yaptığı üzerinde düşünmeye iten. Sanatçı da bu yolla toplumu da kendi üzerinde düşünmeye, eskimişliklerinden sıyrılmaya zorlar. Sanatın bu işlevini yitireceğini hiç sanmıyorum. Kimi düşünürler sınıflı toplumda —doğal ki ileri sanatın— bir yabancılaşma (ve yabancılaştırma) süreci içinde olduğunu savunurlar. Bu, aslında, sanatçı olmayan çoğu düşünürün ve toplum kuramcısının yeni sanat karşısındaki korkusundan, kendini savunmasından ya da sanata olan tüm güvenini yitirmiş olmasından gelir. Oysa, hangi türden olursa olsun sanat yapısı yaşama kapalı olan davranışlarımıza soluk alacak pencereler açmaya yöneliktir. Çünkü her sanat yapısı yaşam denen şeyin bir özümsemesidir.

2) *Yirminci yüzyıl müziğinde sizce kendine özgü olan başlıca öğeler nedir?*

Yüzyılımız müziğinin en belirgin özelliği çok yönlü oluşudur. Dünyamızın büyüklüğünü belki ancak bu yüzyılda tam anlamıyla gerçekleştirmiş oluyoruz. Yalnız çok çeşitli gerçekleştirmeler değil, birbirine taban tabana zıt birçok düşünceler ve savlar birlikte yaşamakta. Bu yüzden bir sıralama kolay olmayacak. Aklımıza ne gelirse yan yana koyabiliriz. Öyle bir gerçekleştirme düşünün ki bir kaç yüzyıllık yaşamı biraraya getirsin: Düşünün ki eğitimimiz 19. yüzyıldan öteye gitmiyor; beri yanda, bilgisayarlar aracılığıyla sesleri madde parçacıklarıyla eş tutan ve gazların birleşim olasılıkları yasalarıyla ses parçacıklarının hız, süre, yoğunluk vb. vektörleri ilişkilerini uygulayan yapıtlar görüyoruz. Yüzyılımızda sanatın en büyük özelliği olağanüstü bilinçleşme çabasıdır. Yüzyılımıza gelinceye dek sanatçı, bir çeşit sanat bilinci için, çıraklık yıllarının kendine kazandırdığı yetenek ve ustalığa güveniyordu. Yüzyılımızda, özellikle yüzyılın ikinci yarısından sonra, sorunlarını akılsal yönden çözmeyi, yazılarıyla bunun savaşını vermeyi amaçlayan pek çok besteci görüyoruz. Boulez, Stockhausen, Ligeti, Pousseur, Brown, Babbit, Xenakis gibi kuramsal çalışmalarını en uç noktaya getiren ve herbiri çok üstün felsefi düzyazı örnekleri verenler yanında, kuramsallığa ve bilinçleşmeye karşı

çıkan Cage gibileri bile yüksek düzeyde düşün yazılarıyla karşımıza çıkıyor. Bir önceki kuşaktan Hindemith ve Schönberg'in savlarını daha çok polimik çerçevesi içinde görüyorum.

Sanatçı, çevresini düşün yoluyla etkilemeye çalışıyor yüzyılımızda. Başka bir anlama da gelir bu: Sanatçıyı kendi içinde özümlemeyen topluma karşı sanatçı bilinçleşmek zorunda kalmıştır. Bu bilinçleşme, sanatçının seyirci-dinleyicisini yitirmiş olması, dinleyicisi-seyircisini yüzyüze tanıyamaz olması ile koşut bir sorundur. Çünkü gerçek insansal ilişkiden ve bunun getireceği güçten yoksunlaşmaktadır. Sanatçının gündelik yaşamının belli bir çevrece oluşturulamaması, onu boşlukta çalışmaya, soyut bir dinleyici kavramına doğru götürüyor. Ne kameralar, ne mikrofonlar ne de büyük konser salonları gerçek dinleyici değildir. Ne denli büyük kalabalıklar karşısında iseniz yalnızlığınız o kerte büyür. Ne alkışlar, ne tebrikler, ne ıslıklar cezaevinde ziyaretçi penceresinden konuşmada olduğu gibi iki ayrı dünyada yaşamakta olduğumuz gerçeğini değiştiremez. Üstelik tinünüz büyüdüğü oranda dünyalarınız ayrılır. Çünkü büyük kalabalık, ün karşısında ya daha çok büyülenir ya daha çok korkar, kendi olmaktadır çıkar.

Böylece sanatçı yüzyılımızda herşeyi aklıyla, soyut olarak çözme zorunda kalmıştır. Kentsoylu yaşamında sanatçının tek başına ölüm-kalım savaşı vermesine karşılık, toplum düzende sanatçıyı bir mitos yapma —yada, bazı durumlarda, onu toplum düşmanı olarak gösterme— eğilimi var. Sanatçının, giderek sanatın, önümüzdeki dönemlerde en içinden çıkılmaz yazgısı budur, sanıyorum.

3) İkinci Dünya Savaşından bu yana, tarihsel akış çizgisinin dışına doğru bir sapma gösterir yirminci yüzyıl müziği. Günümüzde birçok eleştirmen «modern müzik» tanımını 1945'ten sonra gelişen müziğe uygun buluyor; ve 1945'e dek gelişen akımları ondokuzuncu yüzyılın bir devamı, doğal bir akışı olarak niteliyor.

Sizce, 1945'ten bu yana, yeni yöntemlerle gelişen bu müzik, tarihsel çizgisinin doğal bir akışı mıdır, yoksa bazı eleştirmenlerin ileri sürdüğü gibi «çokses» in doğduğu günden beri görülen en köklü değişiklik mi?

«Köklü değişiklik» demek pek kolay değil; çünkü bu evrim yavaş yavaş oldu. Bu yavaşlığına karşın 19. Yüzyılın herhangi bir yapıtıyla karşılaştırdığımızda müziği müzik yapan herşeyin yokolduğuna tanık oluyoruz (aslında abartma var bu tanımlamızda: müziği müzik yapan bir sürü şey yerinde duruyor da, 19. Yüzyıl ölçülerine göre yokolmuş sayılabilir). İnsana özgü bütün guygular, insan-kişi-toplum

ilişkileri konusunda pek büyük değişiklikler olmamasına karşın kulağımıza gelen düzenli seslerin —buna müzik diyelim— böylesine değişmiş olması açıklanamaz bir olay (müziğin her türünde gerçekleşmedi bu değişim; belli boyutlar içinde ciddi müzikte ve belki, genellikle büyük atılımlar gösteren, caz müziğinde oldu bu)! Ancak şöyle açıklayabiliriz bu 'açıklanamazlığı': Müziğin temelinde gizli kalan, yüzyıllardan beri sadece belli bir yönü kullanılmış olan öğeler birden su yüzüne çıkmış oldu; seslerin başka olaylarda ilgili sandığımız bazı yönleri, salt ses olayı, giderek müzik olayı olarak görünür oldu. Buna vuracağımız ilk damga 'açıklanamaz'dır. İşte bu yüzden bir yanda 'eski' olan da sürüp gidiyor bütün gücüyle, bu değişimleri simgelemek içinmiş gibi.

4) *Bugün yeni yöntemleri deneyen, herhangi bir yapıt ancak iyi müzik eğitimi görmüş, erdem ve aynı zamanda küçük bir kültüreye seslenebiliyor. Çağdaş bir besteci olarak, yeni müziği daha büyük kütlelere seslendir, daha kolay anlaşılabilir duruma getirmek üzere neler önerirsiniz?*

Saniyorum, bunda müzikten çok, başka sosyal etkenler var. Açıklanabilir, doğal ki:

- Müziğin sınırlara doğru gitmesi; bir avuç denemecinin ve giderek daha büyük bir çoğunluğun kökten bir sıra girişimlerde bulunması ve bunların birbirlerini desteklemesi.
- Eğitimin geriliğine karşı çıkış.
- Sanat ticareti dünyasının ve buna uyarak radyo ve televizyon yapımlarının standart bir eğlence tüketicisi yaratma çabasına karşı çıkış.
- Bestecilerin gerçek, elle tutulur, karşılıklı etkilendiği bir dinleyici kitesinden, daha doğrusu, çevresinden yoksun oluşu.

Bu sürtüşmelerde sanatçının karşılaştığı ikilemler de var. Bunların başında, 19. Yüzyıl göreneklerinin ve standartlarının belli bir kentsoylu sınıfına seslenmiş oluşu geliyor. Bu kentsoylu sınıfının duygusallığına karşı direnen yüzyılımız yaratıcı sanatçısının kendine kulak verebilecek bir sınıf... yada, şöyle diyebiliriz: Duygusal ve yüzeysel kentsoylu beğenisini devirmek isteyen, onu temsil ettiğine inandığı 19. Yüzyıl müziğini kökten değiştirmek isteyen sanatçı böyle bir atılıma girdiği zaman kendine kulak veren dinleyicinin gene seçkin bir kentsoylu çevresi oluşu. Bu bir ikilemdir, çağımız sanatçısının karşılaştığı ve belki de en büyük çıkmazı.

Bir bakıma, sanat tüketicisi olarak kentsoyludan başka bir sınıf yaratılamamıştır henüz. Büyük kitle bir sanat tüketicisi değildir. Herseyden önce değişken değildir, sanat hızında ve değişkenliğinde; çe-

şitliliğinde. Kendi sorunlarına yada insansal sorunlara ancak büyük te-
dirginlik anlarında ilgi duyar. Çoğu kez de bir 'küçük kentsoylu' ol-
ma hevesindedir. Yorgundur, yaşam yükünden. Sanattan çok günlük
duygulanmalara ve politika dedikodusuna ilgi duyar. Sloganlara yat-
kındır; ilân yaratmayı sever. Kolay duygulanır yada kolay yadsır:
sanat karşısındaki en yanlış tutum. Bütün bunlar onun gerçek bir
sanat tüketicisi olmasını engelliyor.

(Bütün bu söylediklerim Türkiye ve benzer ülkeler açısından de-
ğil. buralarda endüstri emekçisi zaten küçük bir oran. Bu oran da
tıpkı tarım insanı gibi kendi sanatının kendi yapmakta. İlerde bütün
bu oranlar ve yaşam biçimleri değişecektir kuşkusuz.)

İyi ama sanat, elini uzatınca bulabileceğin, zahmetsizce tüket-
bileceğin bir meta olmalı, değil mi? Ne var ki zahmetsizce elinin al-
tında bulmak başka birşey, kolay anlaşılacak başka. Üstelik iyi sana-
tı bulmak hem zordur hem de sorun, onu bulmak değil, aramaktır.

Bir kez sanat günlük yaşamımızın, daha doğrusu, yaşamımızın
en yüce anlarıyla eşanlıdır. Çünkü yetenekleri bir insanın zekâ-
sından bize süzülüp gelen bir bağıdır. Bu bağ bir özümsemedir,
belki yüzyılları taşır içinde. Öyleyse niye öylesine kolay olsun ona
ulaşmak, niye elimizin altında her an hazır olsun? Ne hakkımız var
böylesine bir kolaylığa? Unutmamak gerek: Tam anlamıyla erişilmek
istenirse bir halk türküsü de zordur bir senfoni de. Zor olması ge-
reker. Plakla çalıp evde hergün dinleyebileceğimiz bir senfoniye tam
anlamıyla erişmek belki bütün yaşam boyunca ancak birkaç kez olabi-
lir. Bir halk türküsüne de tam ağızıyla, tam etkisiyle, yöresinde, ger-
çek bir içtenlikle erişebilmek ancak birkez olabilir, yaşam boyun-
ca. İnsandan insana, özümsemiş insandan, olanca gücüyle açık insa-
na bir akıştır sanat. İşte burada başlıyor yüzyılımızın bir başka iki-
lemliği: Sanatın, gündelik üretim maddeleri kadar hazır, süpermar-
ketten seçilmeyi bekleyen deterjanlar gibi bol ve kolay, sadece adı
ambalajı değişik, içi aynı olsun istiyoruz bir yandan; beri yandan
bize birşeyler getirmesini, bizi yüceltmesini istiyoruz. Bunda bir ters-
lik yok mu? Üreticisi için bunca zor olan, ona doğum sancıları çek-
tiren, göz nuru, el emeği gerektiren şey tüketici için de zor olma-
lı. Aslında, aynı tüketici kendine dayanıklı bir ayakkabı seçmek için
harcadığı çabayı sanat yapıtı için fazla görmemeli. Doğal ki genâ bir
ikilem var burada: Geniş tüketici için ayakkabı kaçınılmazdır, on-
suz yapılamaz; oysa, sanattan kolayca vazgeçebilir o (ne zaman, ner-
de, nasıl?..). Bu yüzden topluma karşı kendini sorumlu gören sanat-
çı sanatı geniş kitleye bulunması hava kadar doğal olan, kolay olan

bir nesne durumuna getirmek istiyor. Ancak böyle olursa o vazgeçilmeye engel olunabilir. Onun için her yerde, beklemediği anda onun karşısına çıksın, bir an için onu 'şaşırsın', yüceltsin istiyor: bir afişte, kentin bir köşesindeki yontuda transistörlü radyodaki bir açıklama programında, televizyondaki bir çizgi-filmde, bir bedava sokak tiyatrosunda. Çağımızın ileri, yararçı düşüncesinin gereğidir bu. Ama 'kolay' olmalı anlamına gelir mi bunlar? Bu öyle bir ikilem ki aldatıyor bizi. Büyük sanat ticareti dünyasının, kentsoylu tüketim anlayışının geniş 'mass media' araçlarıyla bütün dünyaya yaydığı, belki de bütün dünyayı inandırdığı bir tüketim görünümü gerçek ve sorumlu sanatçıyı da, sanatseveri de, toplum düzeni üzerinde kafa yoranı da aldatıyor. Öyle sanat yapıtları olsun ki bir anda bütün dünyayı kaplasın, milyonlar görsün, dinlesin, heyecanlansın, esinlensin, günlük yaşamını aşsın. Bu görüntü Amerika'dan Çin'e, kentsoylu düzenine karşı çıkanların da düşündedir hep. İyi ama, bu görüntünün kendisi tüccarcadır, herşeyden önce ve... pop müziği kahramanlarıyla, televizyon dizi filimleriyle, masa tenisi cambazlarıyla, olimpiyat gladyatörleriyle her yıl birkaç kez dünyayı sarmaktadır. Eh işte, milyonların bir anda kapıldığı sanat da ancak bu türde olur. Bu çeşit görüntü yaşadıkça kafalarda, gerçek sanat yapmaya olanak yoktur. Gerçek sanat yapıtı herkesi aynı biçimde, aynı oranda etkileyen bir 'gol' değildir.

Öyleyse, sorunuza yanıt: Daha kolay anlaşılabilirliği önermem. Çünkü her gerçek sanat yapıtı zor anlaşılır. İnsan kafasının yarattığı üstün bir düzendir o; herkes için başka bir görünümü vardır; yüzyıllar boyu kuşakları aydınlatır, toplumlara yön verir. Böyle birşeyin 'kolay' olmasını istemek onu aşağılamak olmaz mı? Kaldı ki buna gerek te yoktur. Gerçek bir yapıt zor anlaşılır ama bir bilmece değildir o; mutlaka bir yönüyle çarpar seslendiği insanı. İşte bu çarpma-dır anlaşılabilirliğine doğru ilk adım.

5) Yeni müziğin yararlandığı değişik yöntemlerden biri de «Aleotorik» uygulama. Diğer bir anlatımla, raslantı müziği, ya da planlanmış bazı olguların orkestra üyelerinin o andaki içgüdüsel yorumuna dayanması... yirminci yüzyıl müziğinin gelip dayandığı bir çıkmaz mı? Yoksa bir geçiş mi?

Bu tür doğaçtan bir uygulamanın yer yer kullanılmasını mı, yoksa baştan sona bir yapıtta egemen olmasını mı yeğ tutarsınız?

Yaratı bir sürü olanaklardan bazılarının seçimidir; ve aslında, her adımda, olanaklar arasından birinin seçimidir, en iyisi, en doğrusu diye. Kaldı ki nice yaratıcı, daha iyisini bulamadı diye değil,

seçme yorgunluğunun getirdiği bir kararla şu yada bu başlangıçta, şu yada bu bitiş karar kılmıştır. Raslantıyı köktenleştirme düşüncesi çok eskiden beri vardı (eski Çin'deki ünlü İ-Ching tablaturaları gibi), ama Yüzyılımızın başında Gerçeküstüçülerle önce edebiyatta ortaya çıkan, daha sonra Amerika'da resim ve müzikte görülen raslantı akımı gerek resimde, gerek müzikte, özellikle müzikte, kesin tasarım yöntemlerinin (tüm dizisel müzik gibi) en uç noktaya geldiği bir dönemde, onunla birlikte çıktı ortaya, kaçınılmaz bir diyalektik olarak. Buna karşılık raslantının band üzerine saptanması ve hiç değişmeden tekrar edilmesi de bir çelişki. Plak, seslendirme denen canlı olayın donmasıdır. Bir bakıma, seslendirmedeki büyük raslantı oranının çağımızda bu yollarla sifıra inmesine karşı bir takım tepkiler sonucudur, raslantı müziklerinin bu denli genişlemesi. Kaldı ki bu yöntemde de raslantı oranları, seslendiriciye bırakılan özgürlükler her yapıta göre çeşitli aşamalarda oluyor. Kendi yapıtlarımın birinde, Yaylı Dördül 1970'te, çalıcılar herhangi bir sayfadan başlayabilirler çalmaya ve bir önceki sayfada bitirirler. Her sayfada çalacakları şeyler de seçmelere bırakılmıştır. Besteci için böyle birşey yazmadaki ilginç yön herhangi bir sayfanın bir başlama noktası, herhangi birinin de bitirme sayfası olabilmesidir. Çalışmaları arasında seslendirici arkadaşlarımı dikkatle izledim; yapıtı ancak her yönüyle iyice öğrendikten sonra, ona biçim vermedeki bu özgürlüklerini kullanmaya, bundan tad almaya başladılar. Ama ne oldu? Ancak dört dinleti yapabildiler; belki her konserde başka bir yerden başladılar; ama konser dinleyicisi yapıtı tek kez duyduğuna göre değerlendirdi. Radyoda ise üç değişik çalınışı var; sadece biri yayımlanıyor. Özetle: Raslantı sadece çalıcılar için belki bir yeni soluk alma yöntemi oluyor; belki de kesin notalama yoluyla varılabilecek bir karmaşık anlatıma daha özgür, daha içgüdüsel yollarla varmış oluyoruz. Bir çıkmaz değil bu, kuşkusuz. Bir zenginleşme, insanlığın başlangıcından beri yapılagelenin belli bir dönemde, son birkaç on yıl içinde, bir akım haline gelişi. Üstelik eğitimde çok yararlı olabilir. Her yapıtta değişik oranlarda kullanılabilir; yapıtın tümü böyle olabilir; herhangi bir sınır koymak doğru değil. Gerçekte, çalıcılar kadar dinleyicilerin de bu olayı yaşaması oldukça doyurucu, heyecan verici oluyor. Hem yüzyıllardan beri bildiğimiz doğaçtan çalma yöntemleri, biraz değişik de olsa, raslantı müziğidir. Bu yönde bir adım daha ileri giderek nota denilen şeyin sadece grafik yönü ele alınarak, çizgilerden, noktalardan, eğrilerden oluşmuş bir notalamayla çalıcılarda belli bir takım çağrışımlar yaparak yaratılan görsel müzik te var. Sanatın gelişmesi, yada başka deyimle, onda bilinmedik alanların bulunması, aslında

tohumda gizli bazı güçlerin giderek ortaya çıkmasıyla olmuştur, yüzyıllardan beri. Her yeni adım başka bir kapıyı açmıştır. Notalama-
nın, Ortaçağlarda salt görsel bir yöntem olduğunu, bilinen, ezberlen-
miş bir takım ezgilerin noktalar, virgüller, eğriler yoluyla bellekte tut-
ma aracılığı yaptığını düşünerek bugünkü görsel müziği (grafik çiz-
gilerin çalıcı tarafından içgüdüsel yolla seslendirilmesi) hiç yadırga-
mamak gerek. Ne var ki bugünkü çalıcının müzik eğitimi öylesine
akademik bir sınırlılık içindedir ki bu yeni yöntemleri dinleyiciden
önce onlar yadırgamaktadır. Sanki müzik emekçisine karşı besteci
tarafından bir şaşırtmaca oyunu, ona yüksekte bakma için bulun-
muş bir bilmece gibi gelmektedir. Bir buluştur oysa; ve her buluş
gibi aşırı yönleri zamanla törpülenecek, ya da, bir süre sonra başka
bir yöntemin bir parçası olacaktır.

6) Bir de size besteci olarak, çağdaş orkestra düzenlemesi ve
çalgılar konusunda bir soru:

Bazı besteciler, geleneksel çalgıların sesini değiştirip, yeni tınılar
elde ediyor. Örneğe: Henry Cowell, piyano telleri arasına yerleştir-
diği yabancı cisimlerle, alışageldiğimiz piyano tınısını değiştiriyor.

Bazı besteciler de uzakdoğu, Afrika, ya da Latin Amerika müzi-
ğinden ilkel çalgıları, günümüz orkestrasına aktarıyorlar. Örneğin Ma-
rimba, tam-tam, Bagolar, kongolar gibi.

Bir de kendi bestelediği parçalar için yeni çalgılar icad eden bes-
teciler var: Amerikalı Harry Patch, bir oktavi kırkkuç tona bölen bir
beste yapıp, bunun için kendine özel bir çalgı geliştirmiş. Cam zil-
leri, tahta blokları kapsayıp, yeni ton karakteristikleri içeriyor.

Ayrıca mikrofon, magnetik teyp ve diğer elektronik aygıtlardan
yararlanan birçok besteci ismi de sayabiliriz.

Sizin bu konuda görüşünüz nedir? Şimdiye dek hiç geleneksel
dışı çalgılardan yararlandınız mı bestelerinizde? Ya da bambaşka bir
çalgı icad etme gereksinmesini duydunuz mu?

Yaklaşık 17. Yüzyılın başından başlayıp bugüne gelen orkestra
dediğimiz topluluk her çağda yeni çalgılarla zenginleşmiştir. Çok uzak
değil, piyano ikiyüz yıllıktır, en çok Mozart'la yaşıt. Yüzyılımızda ge-
leneksel orkestra tınısı artık eskimiş geliyor. Önce yaylı çalgılar göz-
den düştü; daha sonra bütün dünyadan derlenmiş vurma çalgılarla
zenginleşti; şimdi artık, çok kaypak japon flütü yanında Avrupa flü-
tü katı ve incelikten yoksun görünüyor; kemandan güzel sesler de-
ğil, gıcırtili sesler istiyoruz; tek sesli üfleme çalgıları çok sesli olsun
istiyoruz. Ne var ki yeni çalgılar denemek standart yapıları içinde
kurumlaşmış olan orkestralardan uzaklaşmak demek oluyor. Çalınma-
mayı göze alırsanız yazarsınız. Yerel çalgılar her ülkede kolayca bu-

lunsa bile bunların orkestralar içinde çalışma disiplinleri yeterli olmayabilir. Bu çeşit çalgılar kullanan yapıtların başka ülkelerde çalınma olanağı ise hemen hemen yoktur. Bir iki yapıtında vibrafon ve marimbafon kullandım diye bu yapıtlar çalınmıyor; İlhan Berk'in «Şenliknane»sinde çeşitli davullar ve ziller kullandığım için daha uzun zaman çalınabileceğini hiç sanmıyorum. Kullanılmıyacağını bile bile bu tınılardan vazgeçemiyorsunuz. Çalışmalarınız sizi o noktaya getirmiş oluyor. Beklemeyi göze alıyorsunuz; binlerce teknik buluşun patent dosyalarında gün ışığına çıkmayı beklemesi gibi. Tasarım her zaman gerçekleştirmenin önünde olacaktır. Gelişme başka türlü zorlanamaz.

7) *Çağdaş Türk bestecilerinin de yukarda sözünü ettiğimiz yeni yöntemlerden yararlandığını söyleyebilir misiniz?*

Çağdaş müziğin tüm öğelerini kapsayan Türk yapıtlarından örnekler verebilir misiniz?

Kuşkusuz bugünkü Türk bestecileri XX. Yüzyılın dilini kullanmaktalar. Fakat olmayacak bir takım denemelere girenlerimiz pek yok. Sınırların ötesine gitme eğilimi yok toplumumuzda. Özellikle, düşündüklerini gerçekleştirmek için büyük kavgaları göze alacak bir yaratılıştta değiliz. Yetişmemiz de aynı çizgide. Ne ailede, ne okulda çocuğu alışılmışın dışına itme eğilimi yok. Güveni sarsacak herhangi bir atılımdan çekiniyoruz. Bu çeşit bir yaşam görüşü tutucu bir toplum yaratır. Sanatta da eklektik davranışımız var, doğal ki; herşeyden biraz alarak bir bütün yapmaya çalışıyoruz. Ekonomik bakımdan sınırlı bir toplum olağanın dışında gerçekleştirmelere tanık olamıyor. Sanatçımız, bütün bu koşullar içinde, bu koşulları biraz da kendi yaratarak, kabul edilebilirin sınırını pek aşmak istemiyor. Bütün bunlara bir de dünya ile ilişkilerimizde biraz çekingen ve uzak durduğumuzu katalım. Yüzyıllardır süren o 'Batı toplumundan ayrı ve başka' olma duygusu belli bir gözüpeklilikle ilişki kurmamıza, kurulan ilişkilerin sürekli ve yaratıcı olmasına engel oluyor. Özellikle müzikte daha da ağır basıyor bu duygular. Müzik, alışkanlık bağları daha güçlü olan bir sanat dalıdır. Gene de, ne de olsa, bugün bütün dünyanın sahip çıkmaya başladığı ortak bir müzik geçmişi oluşmakta. Her ülke bu geçmiş üzerine birşeyler katmaya çalışıyor. Yaratıcı sanatçının belli bir küçük çevrenin dışına çıkmış olması onu daha da bağımsızlaştırdı; onu dünya sanatçılarına daha da yaklaştırdı. İşte bizim sanatçı olarak ilişkilerimiz bu noktada yetersiz kalmaktadır.

8) *Ve sonuncu soru: gelecek üzerine..*

Ne düşünüyorsunuz müziğin yarını için?

Yirminci yüzyılda müzik, insanoğlunun yaratıcı gücünü aşır, bilgisayarlarla yeni boyutlar kazandı. Sizce bu, bir gelişmenin noktalanması mıdır?

Yirmibirinci yüzyıl da bu tür'ün bir devamı mı olacak? Ya da yirmibirinci yüzyılda, yepyeni bir boy, bambaşka bir kişilikle mi çıkacak müzik karşımıza?

Belki de ilkel anlatıma bir dönüşle bu karmaşık yöntemlerin bir özümlemesi, daha dingin, daha yalın bir sonuç doğuracak. Ne dersiniz?

Bugün herşeyden önce şu görülüyor: İnsan kulağı bütün sesleri herhangi bir ön yargı olmadan kabul edebilir duruma gelmiştir. Bu, geçmiş yüzyıllara göre büyük bir gelişme. Bu yolla da bir nen olarak sesin daha çok farkına varır olmuştur. Sanıyorum ki elektronik aygıtların gelişmesi sesin alan-uzay'la ilişkisi üzerinde daha büyük oyunlar yapacak. Ses ve görsel olaylar bir çeşit ses-ışık yontuları gibi yapıtlar ortaya çıkaracak; belki bu çeşit yapıtlar gündelik yaşam içine girecek. Ama hangi yüzyıldan konu ediyoruz? 21 nci mi, 22 nci mi? Müziğin sadece bir kulak olayı olmadığını çok iyi biliyoruz. Bir vücut olayı olduğu kadar bir akıl olayıdır; somut bir gerçekleştirme olduğu kadar soyut bir kurgudur; bir devinimdir. Bu bakımdan ne öğretilerinden vazgeçebiliriz ne de etkisinden. Bu yüzden, gittikçe daha birer ses müzesi durumuna gelseler bile ilerde orkestralara, müzikçilere, şarkıcılara gereksinme duyacağımız kuşkusuz. Geçmiş yüzyıllar boyunca ve bugün yapılan türde müziklerin tüm unutulduğu, daha doğrusu, eski Mısır sanatını seyrettiğimiz gibi bize yabancı kaldığı çağlar ilerde kuşkusuz gelecek. O zaman çağımızın çalgısal sanatını ses müzelerinde izleyeceğiz, senfonilerimize ilkel birer oyun gibi bakacağız; inceliklerine belki şaşıracağız ama ehramlar kadar uzak gelecek bizlere.

Bütün bunlar ilerisi için ne çeşit bir toplum düşündüğümüze bağlı. Akılsal verilere göre bugünkü insanlık, ne politikada, ne kent yaşamında, ne ulaştırmada, ne kişisel ilişkilerde, ne beslenmede ilkelikten kurtulmuş değildir. İlerki yüzyıllar akılcılığa biraz daha yaklaşmış olabilecek mi? Ses aygıtlarımızı giderek daha çok geliştireceğiz; Bu kuşkusuz. Ama içine koyabileceğimiz şeyler bugünkünden ne denli başka sayılabilecek? Eski-Yeni kavgası yine olacak; değersiz bir takım türler yine bütün dünyayı kaplayacak; iyi müziğe yine ancak bir avuç meraklı ilgi duyacak. İnsanın ilerlemeyeceğine değil insanın değişmeyeceğine inanıyorum. İşte tema. Bu tema üzerine istediğiniz kadar çeşitleme yapabilirsiniz.

ÜÇ «SEÇİCİLER KURULU»NA TUHAF ÜYE SEÇİMİ

TUNCER UÇAROL

Haberlere göre, *Madaralı Roman Ödülü* sonucu nisan ayı ortalarında açıklanacak, seçimi de şu üyeler yapacak (M. Sanat: 18.2.1977/219):

1) Adnan Binyazar, 2) Mustafa Ekmekçi, 3) İlhami Sosyal, 4) Oya Baydar, 5) Mehmet Başaran, 6) Ceyhun A. Kansu, 7) Mustafa Ş. Onaran.

Bu üyeler arasında değerlendirmeciler, ozanlar, gazeteciler var, romancı yok!.. Üyelerin kendi dallarındaki değerliliklerine bir şey diyebileceğim yok ama; sözgelimi, yalnız romancılardan oluşturulmuş (ya da birkaç edebiyatçı üye de çağrılmış) seçiciler kurulunun «Yılın Gazetecisi»ni seçmesine, gazetecilerle Gazeteciler Cemiyeti'nin ne diyeceği doğrusu meraka değer!

Üstelik, bu tür kurul oluşturma, yaygın gibi de!

Çünkü, armağanın verildiği türün usta/işçi edebiyatçılarından birine bile güvenemeyen bir roman ödülümüz daha var: *Orhan Kemal Roman Ödülü*... Bu ödülün seçiciler kurulu üyelerinin adları da, geçen yıllardan bildiğim haberlere göre aşağıdaki gibiydi (M. Sanat: 30.5.1975/134, Politika: 4.5.1976). Üyelerin uğraşlarını da, B. Necatigil'in Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü'nden yararlanarak belirtirsek, üç aşağı beş yukarı şöyle:

1. Asım Bezirci: Değerlendirmeci.
2. Konur Ertop: Değerlendirmeci.
3. Fethi Naci: Değerlendirmeci.
4. Rauf Mutluay: Değerlendirmeci.
5. Fikret Otyam: Röportaj yazarı.
6. Nurer Uğurlu: Ozan.

7. Hilmi Yavuz: Ozan, değerlendirmeci.

Bu kurulda hiç olmazsa değerlendirmeci daha çok. Üstelik, aralarında roman üstüne değerlendirme yazan da var. (Öyle ya! Değerlendirmeciler arasında bile uzmanlaşma olması gerek...) Ne var, onların aralarında da, bir tane romancı yok!

Armağan alacaklar diye hiç bir romancı kurula üye olmayı istememişse, seçicileri seçenlere denilecek söz yok.

Ama, bu tür kurul oluşturma anlayışı, geçen yıllardan kalma, «Hep aynı seçiciler mi? Onlardan da bıktık!» tepkilerinin uzantısıysa, onlara karşıt seçenek değil bu tür seçimler.

Yok, ödül verilen türün ustalarına/işçilerine güvensizlikse, o da nasıl olur?.. Öyleyse; nasıl, hem de tümünden başka türlerin yetkililerine bırakılır bu iş? Ödül verilen türün hiç mi *tür iç bilimi*, gözönünde bulundurulacak *tür deneyimi* (*tür zanaatı*) istekleri yok?

Bu son görüşün üstüne üstüne giderek oluşturulan üçüncü bir ödülümüz daha var edebiyat piyasamızda.. Bir ara (1954-1968) verilip kesilen, geçen yıl yeniden verilmeğe başlanan *Yeditepe Şiir Armağanı* seçiciler kurulu da, aynı tuhaf bileşimle kuruldu geçen yıl. Bu armağanda da; yılın şiir kitabı seçildi, seçicileri arasında ozan yoktu!.. (Oysa, romancı sayısından çok fazla, ozanımız var.) Armağanın seçiciler kurulu üyeleri aşağıdaki gibiydi (M. Sanat. 23.4.1976/181). Uğraşlarını yanlarına yazmağa çalıştım:

1. Recep Bilginer: Oyun yazarı.
2. Aslan Kaynardağ: Kitapçı.
3. Sami Karaören: Gazeteci.
4. Adnan Özyalçiner: Öykücü.
5. Haldun Taner: Öykücü, oyun yazarı...
6. Oktay Akbal: Öykücü, romancı, denemeci...
7. Hüsamettin Bozok: Yayıncı.

Bu armağanla ilgili olarak, *Politika* gazetesindeki (25.4.1976). «Ayaküstü» başlıklı bölümde, armağanın kurucusu (*Hüsamettin Bozok*'la bir konuşma yapıldı. Gazetenin sorucusu da, sözkonusu eksik/yanlış seçime takılmış ki, o konuda şunları konuşmuşlar Bozok'la:

«SORU — Üyelerin seçiminde neleri dikkate aldınız?

CEVAP — Kurula seçeceğimiz üyelerin çeşitli çevrelerden ve kuruluşlardan gelmesine, öncelikle de şiir dışında yazı yazan kimselerden olmasına dikkat ettik.

SORU — Şairler niçin kurulda yer almadı?

CEVAP — Şairler, toplantılarda karar verirlerken, öncelikle kendi şiir anlayışlarına öncelik tanıyorlar; daha kötüsü, seçecekleri ki-

tabı kendilerinin benzeri olanlarda arama eğilimi gösteriyorlar. Oysa günümüzde hiç bir dilin şiirinde tek bir anlayış yok. Edebiyatın zenginliği de farklı anlayışların çokluğundan ileri gelmiyor mu?»

Bu gerekçeye bakarak bir dizi karşıt soruyu da ozanlar türetebilir: Seçiciler kuruluna «çeşitli çevrelerden ve kuruluşlardan gelme» ozanlar bulunamaz mıydı? Kurula seçilenler «kendi şiir anlayışlarına öncelik tanımayacaklar da,» ne gibi ölçüt kullanacaklar? Şiir seçiciler, şiir sanatı ve zanaatı dışında kalanlardan olursa, bunlar başka ölçüt mü kullanacak? «Günümüzde hiç bir dilin şiirinde tek bir anlayış yok» da, yalnız bizim dilde olduğu nereden çıkıyor? Bizim şiirde tek anlayış olduğu görüşü doğru mu?..

Bozok, bu kurulu da (herhalde kurulda ozan olmayacak koşuluyla) söyle oluşturmuş: «1968'den bu yana çevreden hep armağanın yeniden yürürlüğe konması konusunda istekler duyuyordum. İlkın Oktay Akbal ile anlaştık. İkimiz üçüncü üyeyi seçtik. Sonra üç kişi dördüncüyü, dört kişi beşinciye...»

Seçme yaptığı türün ustasına/işçisine seçme hakkı tanımayan ödül kurulları da, böylece birken iki oldu... İkiyken üç!..

Ne oluyor?.. Onca değerlendirmecimiz, onca romancımız, ozanımız, öteki edebiyatçılarımız da bu tuhaf bileşimi onaylıyor!

TÜSTAV

yeni ankara yayınevi sunar:

virginia woolf

mrs dalloway

roman / çeviren: tomris uyar / 20 lira

Genel dağıtım ; Cem - may

TELEVİZYON

HÜSEYİN PEKER

Gençlikteki günlerimizi hatırladım
Soyut'un yüzüncü sayısına bakarken
Daha Nihat'ın kayığından inmeden
genç kumkapı çakıllarında
İlk mısra düşürdüğümüz adımları
Nihat Refik Özkan
Ömrümüzün hastalıklı yılları
Bütün arkadaşlar Buyrukçu'ya, Orhan Kemâl'e hayranken
Ben sevmiyordum Buyrukçu'yu
Şimdi yeniden baskı yapan
İshak vardı içimde en çok
Borchert vardı Joyce Beckett
Şimdi yok onlar
Arkadaşlar da yok
Kumkapı'da başka bir havanın rüzgârı esiyor
Yoksul çakılları denize çökertmiş bazı adamlar
Elektrikli tren başka bir İstanbul'un içine giriyor
Arkadaş Ender de yok
Cılız bir tokatla ölmüş kimi Ankara'da
Kimi uyanmak isterken boğulmuş alkolün duvarında
İyi dosttular şimdi çağırsak onları da
Kimimiz çoktan ölüyüz aramızda
Ne onların bizden haberi var
Ne bizim onlardan
Ama biraradayız
Soyut'un bibliyografyasında
Bir başka anlamı vardı gençliğimizin

Koyu kırmızı bir kazağım vardı.
Onu gıyer dergicilerle buluşurdum
Elimde şiirler olurdu
Ne yaşamlar geçirilmiş imbikten
Ne hüzünler ne tasalar yaşamışız da
Yazar yazardık
Şimdi o şiirlerden ve şairlerden hiç mi yok
Şiir ve şair ayrı ülkelerde
Kimsenin kaleme değmiyor ayakları
Kimse gezinmiyor şiirin dolanbaçlı yollarında

Zaten şiir de yazılmıyor
Otobüs kuyruğundan yetişip evine varabilirse insan
yeddiği lokmaların arasında televizyon gümbürdüyor
İyi ya da kötü bir yığın programla dolduruyor kafasını
Gazete okuyan bile kalmadı nerde kalmış kitap
ve bizim dergiler
Ruhî bey'in kitapları artık satılmıyor

Kalabalık şehirlerin fırtınasında
Ekmek parası kazanmak ne kadar güç şimdi
Ve filesine bazı şeyler doldurmak
Turfanda bile değil
Mevsimin meyve ve sebzelerini bazen et ve kıyma alarak
Eve dönmek ne kadar zor
İnsan şiiri içine döküyor artık

O Soyut'ta yer aldığımız günler
Kimimiz mimar kimimiz doktordu
Şimdi hepimiz aynı kavganın damarında atıyoruz
Daktiloya gelip bir mısra kondurana kadar
Bin şiir tüketiyoruz
Artık hükümdarlık değişmiş
Palasını geçirmiş genç kuşak
Herkes adına bağırılıyor kaldırımlarda
Arkadaşların ölülerini topluyorlar yıkılmış bekçiler
Ekmek kavgasının adını da
Bir avuç kargayla dürtmüşler
Herkesin boğazında bir yumruk
Yutamadığı lokmasını söylüyor efkârla

BİR KURU AKŞAM

İSMET TOKGÖZ

Umulmadık birşey gibi akşam serinliği; bir bunu duyuyor. Bu serin akşam vaktinde yürüdüğü bu caddeye nereden girdiğini bilmiyor. Uzakta kalmış, balkonlu, birçok katlı apartmanların arasında uzayan, akşamın karanlığında kuruyan kaynaklar gibi gerçekliğini yitirmiş bir sokaktan kuşkusuz. «Geride kaldı, bir o sokağın bu caddeye nerede ulandığı ilgi çekebilir, o da geride kaldı. «Kentin bu ana caddesinde, akşam vakti, yaşlı bir hayvan gibi yürürken ayağındaki yarıyı usa getiren sızılara benzetiyor bu düşünceleri. Düşünmeği istiyor; düşünmeden yürümekle buralardan daha çabuk geçileceğini; ama öyle bir kaygısı olmadığını da iyi biliyor. Yalnız düşünmekle bir devinimi: «Nefes almakta güçlük çekiyorum yalnızca. «Usunun kıyıcığına, kentten çıkacağı, konutsuz, caddesiz topraklarda yürüyeceği geliyor, dediğinden birşey çıkarılamayan bir fısıltı gibi. Mafsallarının güçsüzleştiğini, ayaklarının ayakkabılarının içinde toplandığını, biçimlerini kaybettiklerini, göğsünü kuşatan karanlıkta yüreğinin suskunluğu, gömülüğü... Yaz akşamını duyuyor yine birdenbire. Bakışlarının tekdüzeliğini ve gözlerinde devinen insanları görüyor, toparlanıp yürümeğe başlıyor. Solda bir sıra ağaç; başını kaldırdı ve karanlığın yükseklerle doğru derinleştiğini gördü. Biraz olsun bir koku duymak istedi. Duruyor, akşamın serinliğini duymak istiyor, günboyu döküğü teri düşünüyor ve soluklanıyor. Umulmadık birşey gibi akşam serinliği. Uzun boylu, üzerinde beyaz gömleği, ayaklarında kuvveti toplayarak insanların arasından, omuzlar arasından yol buluyor kendine, sıyrılıyor. Kıyıdaki ağaçların altında; karanlık. Hemen solunda, caddede arabaların süzülüşleri değiştiriyor yürüdüğü düzlemi. Yapraklar kıpırdıyor ağaçta. Kupkuru bir hava, soluğu yetmeyecek gibi.

Önemeliyim bunu, düşeceğim yoksa, yapılacak birşey yok, sanki benim dışımda oluşturulmuş bir yorgunluk, sırtıma vurulmuş ağır bir taş gibi, ayaklarımın güçsüzlüğü anlaşılmaz geliyor bazan. «Bir ağaca dayıyor sırtını, kendini yere çökmüş, gelip geçen insanların arasında ağacın dibine çökmüş olarak düşünüyor, ayaklarının ucuna bakıyor. Vücudunun katılaştığını duyuyor; ağaca dayalı, karanlığa direnen kaskatı bir insan biçimi; ayaklarına bakan. Birden silkiniyor, soluk almak için koşmak istediği aydınlık, devinen kalabalığa tutulmuş ışıklarıyla dükkân önlerine dikiyor bakışlarını. Vitrinlere bakarak ilerleyen, elleri çocuğunun arabasında ağır ağır yürüyen, yüzü Kadire'ye benzeyen bir kadın görülüyor insanların arasında. Saçları da onunkine benzeyen, benzerliği kavradıkça içini toparlayan kadına yöneliyor, hafifleyen vücudu ve ayaklarıyla. Biliyor Kadire olmadığını kadının, Kadire'nin bu kentte olamayacağını ve ellerini ceplerine sokup, ıslak bir Eylül akşamını düşünerek arkasından yürüyor kadının. Ağrılar, güzle artan romatizma ağrılarını, bir pencere kenarında birşeyler araştırır gibi dışarı bakan bir yüzü, az sonra yağmur yağacak, kapkara bir güz göğü pencerenin dışında...

ağlamamalısın benim annem yok diye demedim ve hiç bir zaman da sen kırkbeş yaşında bir kadınsın, Metin'i, oğlunu, bu sabah işe giderken yüzü yine esmerdi, pencereden geçerkenki esmerliğini, gözlerini görmemiş olsan bile, sonra hiç bir zaman usuma gelmedi, senin annen vardı bir zamanlar, ama öldü herkesin öleceği bir dünyada yaşadığımızı göre, demedim, yüzü değişti, Metin gitti, evin sessizliğini duymuş, duyuyormuş gibi, ahırdan babamın bağırması geliyor: pis havyan, hep pislüğünün üstüne yatıyor, hergün temizliyorum, görmedim böylesini, her zaman duymadığını bile söyleyemem çocuklarının işlerine gitmeleriyle sessiz kalan evi, onlar evdeyken bile duyabilir, annem sayılır, annem öldüğünde yerini aldı, ötesini tartamam, bilemem, Kadire'yle geçimsizlikleri olmuş bir zaman, ama onu hiç mahmurluk içinde görmedim, bir keresinde aşağıdaki odanın minderine yatmıştı, hastaydı, inliyordu, seslerin kesildiği bir öğle sonrasıydı, «Hatice,» dedi babam «nen var, hasta mısın?» dışarda yağmur bulutları evlerin arasına abanmış, sıkışmış, bir yere çıkmayacaktım, kapıda dikilmiş bakıyordum, arada bir inlemesini kesip güçlükle doğruluyor, önce Cemile halaya sonra odanın her bir yerine bakıyordu, Cemile halanın çocuklara sert sert bakmasını, azarlamasını önlemek ister gibiydi, oysa çocuklar yoktu evde, işteydiler

«İyileşti sonra.» «Kadire'yle yürüyormuş gibiydi, ona söylüyormuş gibiydi. Kadın yavaşlayarak bir vitrine yanaştı, gerçekten benziyordu Kadire'ye. İnsanlar kaynaştı gözlerinin önünde; vitrine bakan kadını yitirdiğini sandığı sırada tekrar gördü. Dönüp gerisin geri yürümeğe başladı, biraz önce dayandığı, altında dinlendiği ağacı aradı bir zaman; sözcükleri kurutan ağacı. Yol kıyısındaki ağaçlardan birinin altında durup bakındıktan sonra karşıya geçti, karşısına düşen sokağa girip hızla yürümeğe başladı. O ağaç üzerine gazete haberi gibi birşeyler söylemek istediğini yakalıyor içinde; şiir değil, şiir istemiyor. Birinin yanında çok hafif sesle gazete okuması gibi kendi kendine gazete haberleri mırıldanmak istiyor. Gülümsedi. Başının ağırlığını duyuyor. «En iyisi aydınlık bir kahveye girip çay içmek, belki radyoları da açıktır.» şaşırtıcı geliyor, sıcak çaylarıyla aydınlık bir kahveyi düşünebilmek.» Radyoda müzik olabilir, şarkı belki.»

annemin gitmeyin çok uzaktır dediği, komşu kasabadan dönüyorduk Hüseyin'le, bisikletlerimizle, yorgunduk, gece kalmıştık, uzaklarda da olsa köylerin, kentlerin ışıklarını göremediğimiz, dönen dekerleklerimizin sanki yol alamadığı kır ortasında, Hüseyin «Çok yoruldu,» demişti, telâşını, ayakta bisikletini sürüşünü yutan sessizliğinde toprakların seyrediyordum onu, olduğum yerde pedal çevirerek sanki, geride çoğalıyordu topraklar ve biz sanki kıyısına giden yokuşu tırmanıyorduk ağır ağır çekilen iki karaltı gibi, varacağımız yerde topraklar bitecekmiş ya da hiç bir yere varamıyacakmışız gibi, başımı geriye atıyordum araba bir, Hüseyin önümde bisikletini artan hızla sürüyordu, ben arkasında konuşmadan, koynundan çıkarıp radyosunu açtı, biraz uzakta sarı ışıklarıyla köyü gördüm başımı kaldırıncaya, adamın sesi de sarı bir ışık gibiydi, yavaşladım, adamın sesi ulaşıyordu kulağıma, Hüseyin de yavaşlayıp yanıma yaklaştı, radyonun sesini biraz daha açtı bildik bir şarkıydı, Hüseyin bana bakıyordu, köyün sokaklarından çok ağır geçtik sonra, bisikletlerimizi dayayıp içeri girerken ocağın başında patlıcan kızartan annemi gördüm, dönüp bize baktı, Hüseyin yanına gidip «Yorgun musun?» dedi yavaşça, dönüp kuyuya ellerimi yıkamaya gittim, Hüseyin de yetişti arkamdan duvarın dibine oturup radyoyu kulağına dayadı

«Belki öyle bir şarkı çalar radyoda, çay da içerim.» Saatine baktı, bu saatte köyde olsa

gıcırıtsız, hafif kanatlarını itince bahçe kapısının, beyaz evin, sol köşesine tırmanmış, şimdi, akşam vakti, kemirilmiş de sonra

tezeklerle sıvanmış evin beyaz düzleminden taşan bir kabarıklık gibi hanımcıları görünür, akşamları son iş olarak su taşımayı planlayan, hanımcılarını dolanıp kuyuya gidip gelen annemi, penceresinin boşluğunda ufak, köşeye sıkışmış gibi duran Cemile halanın başını görüyorum, zayıf, anneme bakmıyor, izleyemeyeceğini bildiği için belki, nereye baktığı da belirsiz, annem kovaları yol ortasına bırakıp ahıra yönelir veya domates toplamaya gider, tahtaya sürten zincirlerin sesi gelirken ahırdan, pencerenin gerisinde akşam vakti içeriye girmiş, pencerenin köşesine sinmiş siyah bir kuş Cemile halanın başı, kanatlarını toplamış, yolun kıyısındaki tek ve iki tür armut veren ağacın karşısından öyle görürdüm, hava kararmadan, hafif gri dumanlar çıkarken penceresinden geride duran başından başka, penceresini tutan, Metin'in çenttiği çıtayı da görürdüm, Metin'in bir gün nasılsa eline geçivermiş ve dalgınlıkla çenttiği çıtayı, Cemile hala çok kızmıştı, günlerce demir gibi söylendi, her sabah babama koydururdu çıtayı, bir ona güvenirdi, her akşam da pencereyi kapamak için babam giderdi odasına, yorulup yorulmadığını, sağlığını sorar, çok çalıştığını, bahçeye hayvanlara nasıl yetiştirdiğine şaşırdığını söylerdi, o da, babam kente indiğinde ona hep limon getirirdi, limonları ne yaptığını bilmiyordum, uzun basma entarisi üzerine giydiği yün hırkalarla hep pencerenin gerisindeydi, bir kez dışarıya çıktığını görmüştüm. Aynur'u domatesler arasında uyur bulmuşlardı ve ineklere büyük zararları olurdu, yılanların eve sokulmasını önlemek için sedefotu dikeceklerdi, annemin kolunda paslanmış teneke gibi, yemenisi sallanıyordu başında.

Cemile hala ile ilgili düşününce usunda birçok şeyin kaynaştığını, kıpırdadığını duyuyordu. Örneğin evden ne zaman ayrıldığı açık olarak.

«belki ölür bu gece, vücudu soğuk soğuk, arada bir kalkıp yatağından sandığını açıp birşeyler yapıyor, elleri titriyor, kapının aralığından nefes alışını duyuyordum,» dedi annem, babam balkondan suladığı mısırlara bakıyordu, ayışığında iyice ıslanmış toprak parlıyordu mısırların diplerinde, bisikletinden inen Metin'in sesi aşağıda, «bırak şimdi, çocuğa birşeyler koy da yesin,» dedi babam, usumda yanıp sönen bir ışık var şimdi, aydınlığında, etrafı çiçeklerle dolu, en çok da bakımlı güllerin çevrelediği, kabartılmış siyah toprağı camların ardında daha parlak, içinde tüylü domates fidelerinin bulunduğu came-

kanların kıyısında duruvermiş, durmayı güç becermiş, camekanların yanında alnı çıkık ve zayıf, karşısında karanlık artıyordu, Metin merdivenleri çıktı, açık balkon kapısından ağaçlarla, biçilmiş tarlalarla, mısır tarlalarıyla, karşıdaki mezarlığın meşelerinin karmaşık görüntüsüyle dönenen gece içinde evi çakılı bir kazık gibi duydu, Metin konuşmadan sandalyeye oturdu, annem odalardan birinden çıkıp diğerine giriyor, sonra lâmbanın ışığıyla geçiyorlar, annem Aynur'un elinden tutmuş, Aynur'un uykulu yüzünü, dağılmış saçlarını aydınlatıyor elindeki lâmba, merdivenleri iniyorlar, annem hiç konuşmuyor, babam onlara bakıyor, «Metin'e birşeyler koy,» diyor arkalarından, az sonra Aynur'un sessizce, duvara dayanarak merdivenleri çıktığını görüyor, aşağıdan gelen tabak seslerine kulak kabartmış annemin telâşını dinliyor, yüzü değişiyor, gelip mindere oturuyor, Metin hiç konuşmuyor, sessizce merdivenlerden inerek, Metin'in bisikletine binip kente doğru, ışıkları yüksek hastane odalarını, apartman dairelerini, lokantaları, kahveleri aydınlatan kente, çok yavaş

Kahvelerin bulunduğu yerleri geçmiş, olağan da karşılıyor bunu. Çevresine baktıkça da şaşırıyor; o dermansızlıktan sonra bu kadar yürümüş olması... Bu kentte tuttuğu, iki haftasını geçirdiği odası geliyor usuna; bu akşam da gönlünü bulandırıyor bu oda. Kapının tam karşısındaki tek koltuğu, çıkarken sınıksız örttüğü perdeleri, koltuğun arkasında asılı tablo, tozunu alıp kitaplarını özenle dizdiği masa, onu bağlayan bu şeyleri kırmalı, parçalamalıydı. Bir yanılla da şaşırıyor bu kırma, parçalama düşüncesine; böyle birşey düşünmemiştii şimdiye değin. «İyi ki böyle birşey yapmadım.» Başında örtü, şırl şırl sular akan bir bezle, perdelerini kaldırdığı penceresinin camlarını silen bir kadın gözlerinin önünde. Kentin bu son mahallesinde, bildiği, tanıdığı, yapılar, yollar arasında yorgunluğunu, güçsüzlüğünü duyarken, birdenbire yolunu kesercesine karşısına çıkacak okulu, okulum demedi hiç bir zaman, yolunu tutmuş bir insan gibi çıkıverecek. Sonra kendini toplayarak doğruca okula, ağır demir kapının gerisindeki beyaz medivenlere, sarı badanalı duvarın kalınlığını ortaya çıkaran üstleri kavisli pencerelere doğru. Karşısında suskun büyüyen okul, geride kalan yatakhanelerini göremiyor. Gözlerini yuymuyor, loş koridorda koşan ayak seslerinin yankısını duyuyor

«niçin dersaneden kaçtın? dediklerinde susmuştu, yürekliydi, okula bakmak istedim, akşam gözüme değişik görünmüştü yapı, diyebilirdim, demedim birşey, onları dinliyordum, bir ırmağın

akıntısında gibi, kapıyı araladığımda telâşımın anlamsızlığını duyurmuştu, durup beklemiştim, öğretmenin üst kat merdivenlerine yöneldiğini görünce biraz daha bekledim, çıkış merdivenlerine yöneldiğini görünce biraz daha bekledim, çıkış kapısına koşmağa başlamıştım sonra, çok sevdiğim bir öğretmendi, çok gece o kalıyordu okulda, evini bırakıp dersanelerin dizildiği koridorda düşünceli dolaşan, arada bir çıkıp dışarda sigara içen, zile daha çok varken dersaneden çıkıp bir başına yatakhaneye gitmesine kızacak mıydı, hiç düşünmemişti, kavak ağaçlarından sonraki caminin ışık dolu pencerelerini gördü, oysa hep birlikte çıkarırken söndürülmüş olurdu bu ışıklar, merdivenlerden yatakhaneye giden, küçük çamların çevrelediği yola indi, çevrilmiş başlara sessizce kapamıştı kapıyı, sessizlik daha kapının ardında başlamıştı, sessizlik içinde yapayalnız yürüyordu, yatakhane ne kadar da büyükmüş, şaşırmıştım, değişik ve kullanışlı pencereler, hep açık tutulan kapıdan girince sağda ve solda merdivenler, sessizce kimseye görünmeden odasına çıktı, pencereye yanaştı, caminin ışıkları hâlâ yanıyordu, çok ağaçlıklı buldu okulun çevresini, burası bir evin odası olsa, benim evimin, diye geçirdi içinden, böyle düşündüğüne pişman oldu sonra, düşünceler içinde asfalttan geçen taşıtların kayan ışıklarını seyretti, onlardan birine binip evine gitti, karşılarında görünce şaşırdılar, irkilir gibi aceleyle ayrıldı pencereden koridordaki büyük saate baktı, nerdeyse çocuklar gelecekti, aşağıya indi, kapının karşısındaki, ışıkları pek ulaşamadığı çamlardan birinin dibine çöktü, egemen çam kokusu içinde sanki daha da uzaktı yatakhaneden, baştan birbiri peşinden koşan birkaç çocuk, sonra gürültüyle sükün eden diğerleri ve itiş kakış girmeğe başladılar kapıdan, odaların ışıkları yanmağa başladı, pencerelerin gerisinde soyunan çocukları görüyordu, gürültü kesildi, geride kalanlar da yavaş yavaş giriyorlardı içeri, sonra bütün odaların ışıkları yandı, sesler bütün bütüne kesildi, yatakhane bütün yolcularını almış bir gemi gibiydi, kapıda iki adam belirdi, seçemiyordu, eline bir ıslaklık değdi, gözlerindeki yaşları sildi, ne zaman ağlamıştı, ne zaman çıkmıştı bu göz yaşları, birden yüzükoyun uzandı, akanlara artan bir hızla diğerleri katılıyordu şimdi

Okulun karşısında fazla duramadı; durdukça, düşündükçe, bu kupkuru akşam içinde dermansızlığıyla birdenbire yüzyüze geliyordu. Yine yürümeğe başladı. Kentin bittiği, kırların başladığı yerde, yü-

z krlara dönük, yürüdükçe evini, Cemile halanın bombo penceresini görecek bahçe kapısının kanatlarını itip girince evin açık kapısından lâmbanın aydınlattığı tahta merdivenleri, hanımeline, sonra sağda ahır, onun yanında da samanlığı görecek gibi. «İçinde kimse yok mu?» Asfaltı atlıyor; her zaman otobüslerle geçtiği, bir yabancı gibi. Koarak uzaklaşıyor asfalttan, toprak doluyor ayakkabılarına, yere atıyor kendini birden; yerde yüzükoyun yatıyor; uzakta birbirine girmiş hrgçler gibi sırtların yükselttiği onu kuşatan dzğn içinde.

GÜVENLE,
UMUTLA
BAKIYORLAR
GELECEĐE...

TÜSTAV

TÜRKİYE
İ BANKASI

NDA HESAPLARI VAR

SYLVIA PLATH'DAN ŞİİRLER

•
ÇEVİREN : ŞAVKAR ALTINEL

Sylvia Plath 1932'de Amerika'da doğdu. 1955'te İngiltere'ye gelerek Cambridge'te Newnham College'da okumaya başladı. 1956'da Ted Hughes'la evlendikten sonra yerleştiği Londra'da 1963'te öldü.

Sağlığında yayımlanan **The Colossus**'un dikkat çekmesine karşın Plath'ın gerçek ününü sağlayan şiirler ölümünden sonra çıkan **Ariel**'de toplanmışlardır. Türlü saplantılarından bir türlü kurtulamayan, huzursuz, hırçın, çılgınlığın ve ölümün eşiğinde bir insanın kaderini anlatan bu şiirler İngiltere'nin o günlerdeki havası içerisinde Plath'ın adını neredeyse mitik boyutlara ulaştırmışlardı. Bugün de, artık Plath'ın değerlendirmesinin daha az duygusal bir biçimde yapılmasına karşın, onun belirli bir tür şiirin en iyi örneklerini verdiği kabul ediliyor.

Şiir kitaplarından başka **The Bell Jar** adlı bir romanı ve bir iki kısa öyküsü olan Plath'ın şiirleri eşi Ted Hughes tarafından toplanmaya ve yayımlanmaya devam ediyor.

SABAH ŞARKISI

Sevgi şişko altın bir saat gibi çalıştırmaya başladı seni.
Ebe bir tokat attı tabanlarına ve çıplak cıçlığın
Yerini buldu arasında havanın, ateşin, suyun ve toprağın.

Seslerimiz yankılanıyor, büyüterek gelişini. Yeni bir heykel
Cereyanlı bir müzede, çıplaklığın
Gölge düşürüyor güvenliliğimize. Duvarlar gibi bomboş duruyoruz
cevrende

Yelin elinde kendi ağır silinişini
Yansıtmak için bir ayna damıtan bir bulut gibi
Annen değilim senin ben de.

Geceboyu kelebek soluğun
Kıpırdanıyor arasında yassı pembe güllerin. Uyanıyorum dinlemek için:
Uzak bir deniz dalgalanıyor kulağımda

Tek bir bağıriş ve yuvarlanıyorum yataktan, inek gibi ağır ve çiçekli
O eski zamanlardan kalma geceliğimle.
Ağzın açılıyor bir kedininki gibi tertemiz. Pencerenin karesi

Ağarıyor ve yutuyor soluk yıldızlarını. Ve şimdi de
Bir avuç notanı deniyorsun;
Pürüzsüz sesler balonlar gibi yükseliyor.

SİSTE KOYUNLAR

Tepeler bir aklığa atılıyor.
İnsanlar ya da yıldızlar
Kaygıyla bakıyorlar bana, düşkürlüğüne uğarıyorum onları.

Bir soluk çizgisi bırakıyor tren.
Ey,yavaş,
Pas renkli at,

Nal sesleri, hüzünlü çanlar -
Bütün sabah
Kararıp durdu sabah,

Dışarıda bırakılmış bir çiçek.
Bir sessizliği tutuyor kemiklerim,
Uzak tarlalar yüreğimi eritiyor.

Bir cennete götürmekle
Korkutuyorlar beni,
Yıldızsız, ve babasız, karanlık bir suya.

TEMMUZDA HAŞHAŞ ÇİÇEKLERİ

Küçük haşhaş çiçekleri, küçük cehennem yalımları,
Zararınız yok mu hiç sizin?

Dalgalanıyorsunuz. Dokunamıyorum size:
Ellerimi sokuyorum yalımlara. Hiçbirşey yanmıyor.

Yoruluyorum size bakmaktan
Dalgalanırken öyle, buruşmuş ve ateş kırmızısı, derisi gibi bir ağzın

Yeni kanlanmış bir ağız.
Küçük kanlı eteklikler!

Dokunamadığım dumanlar var
Nerede uyuşturucularınız, miğdebulandırıcı kapsülleriniz?

Kanıyabilseydim, uyuyabilseydim ya da!—
Böyle bir yaranın üzerine kapanabilseydi ağzım!

İçime sızsaydı özleriniz içinde bu camdan kapsülün,
Uyuşturucu ve yatıştırıcı.

Ama renksiz. Renksiz.

KARAAĞAÇ

Dibi biliyorum ben, diyor, büyük kazık kökümle biliyorum onu:
Senin korktuğun o.
Ben korkmuyorum: oradan geçtim ben

Bende duyduğun deniz mi,
Hoşnudsuzlukları onun?
Ya da sesi hiçliğin senin çılgınlığın olan?

Bir gölgedir sevgi.
Nasıl yalan söylersin onun için, nasıl ağlarsın ardından
Dinle: nal sesleri bunlar onun, bir at gibi geçip gitti burdan.

Bütün gece böyle coşkun yolacağım dörtnala,
Başın bir taş olana dek, yastığın küçük bir çimenlik,
Yankılanan, yankılanan.

Ya da zehirlerin mi sesini getireyim sana?
Bu yağmur şimdi, bu büyük sessizlik,
Bu da ürünü onun: teneke akı, arsenik gibi.

Günbatımlarının hoyratlığında kıvrandım.
Köklerime dek kavrulup
Kızıl liflerim yanarak duruyorlar bir avuç tel gibi.

Şimdi de ayrılıyorum parçalara kütükler gibi havada savrulan.
Böylesine zorlu bir yel
İzin vermez bir kıyıda bakmaya: haykırmalıyım.

Ay da acımasız, sürüklerdi beni
Hoyratça, kin dolu kısırlığından.
Parlaklığı yaralıyor beni. Ya da belki yakaladım onu.

Bıraktım onu. Bıraktım,
Küçülmüş ve yamyassı ağır ameliyatlar geçirmiş gibi.
Nasıl da içime sızıyor kötü düşlerin, katılıyorlar bana.

Bir çığlık yaşıyor içimde
Hergece kanat vurup ava çıkan
Arıyarak kancalarıyla sevecek birşeyler.

Korkuyorum bu karanlık şeyden
İçimde uyuyan;
Günboyu yumuşak, tüylü kıpırdanışlarını duyorum onun, kötülüğünü.

Bulutlar geçiyor ve dağılıyorlar.
Sevginin yüzleri mi bunlar, bu soluk yitikler?
Bunlar için mi yıpratıyorum yüreğimi?

Daha başka birşeyler öğrenmem olanaksız artık.
Nedir bu, bu yüz,
Bu katil suratı dallara boğulmuş?

Yılanlı asitleri öpüşüyorlar.
İstemi taşlaştırıyor. Bu yalnız, yavaş kusurlar
Öldürüyorlar, öldürüyorlar, öldürüyorlar.

SÖZCÜKLER

Baltalar
Vuruşlarından ormanın inlediği
Ve yankılar!

Yankılar yolaçıkan
Orta noktadan atlar gibi.

Özsu

Birikir gözyaşları gibi, su gibi
Çabalıyan
Yeniden kurmaya aynasını
Üzerinde Kayanın

Düşen ve dönen,
Yaramaz otlı yeşilliklerin yediği
Ak bir kafatası.
Yıllar sonra
Rastlıyorum onlara yolda -

Sözcükler kuru ve binicisiz,
Yorulmabilmeyen nal sesleri.
Biryandan
Dibinden suyun, sabit yıldızlar
Yönetirken bir yaşamı

ben ruhi bey SİR
nasılım

EDİP
CANSEVER

İNSANIN TRAJİK
VARLIĞINA EGİLEN
DESTAN SİR.
YILIN SİR KİTABI.

Koza Yayınları
Plk. 836
Dağıtım:
BATEŞ

SİR
TÜRK YAZARLARI DİZİSİ
3.

Burhan Oğuz

Türkiye Halkının Kültür Kökenleri

Teknikleri
müesseseleri
inanç ve âdetleri

Türkiye'nin
kültürel envanteri

950 sayfa, 350 lira

Genel dağıtım : Bateş

**Türk
yazarları
dizisi:**

Koza Yayınları
Pk.836 İst.
dağ:
Bateş

SU 1941 YILINDA

NÂZİM HİKMET

Şiir

BAĞRIYANIK ÖMER İLE GÜZEL ZEYNEP

TARIK DURSUN K.

Hikâye

ARKASI YARIN

MUZAFFER BUYRUKÇU

Günlük

BEN RUHİ BEY NASILIM

EDİP CANSEVER

Şiir

SİNEMA SEYİRCİSİNİN EL KİTABI

ERMAN SENER

İnceleme

HAYAT ECZA DEPOSU

KOLL. ŐTİ,

Darüssaade Caddesi, no 7, kat 2

Sirkeci, İstanbul

Telefon : 22 86 37 - 22 64 61

aksu
laboratuvarı

- Zepam (Tablet)
- Avigen (Kapsül)
- Uron (Tablet)

Tel. : 27 23 52
İstanbul

Çemberlitaş, Peykhane Sokak, No. 29

Ağzının
tadını
bilenler için

TUSTAV
ASYA
PASTANESİ

Üsküdar Vapur İskelesi - İstanbul

Telefon 33 04 31